

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK. XI. 65.

STATISTISK SENTRALBYRÅ

GJENNOM 75 ÅR

TRE 25-ÅRSMELDINGER

OSLO 1951

Pris kr. 2,00.

NORGES OFFISIELLE STATISTIKK. XI. 65.

STATISTISK SENTRALBYRÅ
GJENNOM 75 ÅR

TRE 25-ÅRSMELDINGER

OSLO 1951

GRØNDAHL & SØNS BOKTRYKKERI
OSLO 1951

FORORD

Den 1. juli 1951 er det 75 år siden Statistisk Sentralbyrå ble selvstendig institusjon. I dette skriftet er det gitt et oversyn over Byråets virksomhet i disse årene og en skisse av utviklingen i norsk statistikk.

Både ved 25 års jubileet i 1901 og ved 50 års jubileet i 1926 ble det skrevet 25-årsmeldinger. En har valgt å gjengi disse i sin opprinnelige form og har dessuten føyd til en tredje 25-årsmelding om årene 1926 til 1951.

Framstillingen om perioden 1876 til 1901 er skrevet av daværende direktør i Statistisk Sentralbyrå A. N. Kiær. Meldingen om årene fra 1901 til 1926 er skrevet av daværende direktør i Byrådet, nåværende sjefsdirektør i Norges Bank, Gunnar Jahn. Den siste 25-årsmeldingen er utarbeidd av byråsjef Kaare Petersen i Byrådet.

Oslo i juni 1951.

Petter Jakob Bjerve.

INNHOOLD

	SIDE
DE FØRSTE 25 ÅRENE 1876—1901	7
BYRÅETS HISTORIE 1901—1926	21
TIDEN FRAM TIL 1951	35

DE FØRSTE 25 ÅRENE
1876—1901

Det statistiske Centralbureau.

Historisk Oversigt.

1 Juli 1901 er 25 Aar forløbne siden Det statistiske Centralbureaus Oprettelse. Ved kongelig Resolution af 29 Juni 1876 bestemtes nemlig, at det statistiske Kontor under Departementet for det Indre fra 1 Juli samme Aar skulde udskilles fra samme og overgaa til et selvstændigt Institut med Navnet „Det statistiske Centralbureau“.

I denne Anledning skal man i det følgende give en Oversigt over Bureauets Organisation og dets Virksomhed i det forløbne Tidsrum tilligemed et kort Tilbageblik paa Statistikens Kaar i Norge i det 19de Aarhundrede.

Der er ved den officielle Statistiks Historie i det henrundne Aarhundrede navnlig to Sider, der paatrænger sig Opmærksomheden. Først og fremst er det den statistiske Virksomheds Omfang, der har været i stadig Udvikling, idet nye Felter er blevne inddraget under statistisk Behandling. Samtidig er inden mange Grene af Statistiken betydelige Udvidelser foretagne og en yderligere Specialisering af Stoffet gennemført. Derhos har ogsaa tildels nye Synsmaader gjort sig gjældende i Henseende til den Retning, hvori Statistiken bør bearbejdes, og de Sider af de forskjellige Samfundsforholde, der fortrinsvis bør behandles.

Aarsagen til denne Udvikling af Statistiken har været Udviklingen af selve de Samfundsforhold, som denne Videnskab har til Opgave at belyse. Vort Land har i det 19de Aarhundrede gennemlevet en betydningsfuld Udvikling saavel paa Næringslivets Omraade som i social Henseende. Den Oversigt over de økonomiske Forhold og Samfundslivet i det Hele, der under mere gennemsigtige Forhold med større Lethed kan erhverves, tabes mere og mere med Befolkningens Vækst og Produktionens Stigning og Forgrening og kan alene gjenvindes gennem en planmæssig organiseret Statistik. Dertil kommer, at Trangen til Kundskab om Samfundet og dets Udvikling nu er mere levende end tidligere. Før Samfundsvidenskabens er et omfattende Materiale til Belysning af Tilstand og Bevægelse paa de forskjellige Omraader uundværligt. Statistikkens Nytte for Lovgivning og Forvaltning er ogsaa nu

almindelig erkjendt; den giver en Rettesnor for de Lovgivnings- og Forvaltningsskridt, der skal tages, og kontrollerer tillige deres Virkninger. Sidst og ikke mindst har Kravene fra de Næringsdrivende om paalidelige Oplysninger været stadig stigende. Under Næringslivets stærke Udvikling i Løbet af forrige Aarhundrede har der alt mere og mere gjort sig gjældende en humanere Synsmaade saavel i Lovgivningen som i den almindelige Tænke- maade. Medens man tidligere fornemmelig havde Øie for de ved Produktionen tilveiebragte Værdier, har i de senere Slægtled Opmærksomheden mer og mer været rettet paa de Menneskers Vilkaar, der arbeidede i Produktionens Tjeste som Arbeidsgivere eller som Arbeidere. Ogsaa Statistiken har fulgt med i denne Strømvending, hvilket navnlig fremtræder ved den stigende Betydning, som de socialstatistiske Opgaver har faaet i den senere Tid.

Med alt dette har vor officielle Statistik gjort store Fremskridt. Den begynder beskedent og med et tarveligt Udstyr af Arbeidskræfter, men er nu vokset frem til et ganske omfattende Embedsværk.

Men ogsaa i en anden Henseende har Statistiken undergaaet Forandring. Tidligere indhentes og bearbejdedes de statistiske Opgaver overveiende i administrative Øiemed til Brug for Regjeringskontorerne. Derimod naaede kun sjelden Resultaterne ud blandt Offentligheden. Et karakteristisk Udslag af denne Opfatning var Storthingets Vægring i sin Tid mod at bevilge 3 à 400 Spd. til Udgivelse i Trykken af Resultaterne af Folketællingen i 1825. Efterhaanden er dette blevet anderledes; Statistiken har skiftet Karakter, idet den Opfatning har trængt igjennem, at Statistikens Resultater netop er bestemte for den store Almenhed. Medens tidligere Resultaterne kun undtagelsesvis befordredes i Trykken, søges de nu gjort let tilgængelige for alle, og paa forskjellig Vis har man bestræbt sig for at tilfredsstille Trangen til statistisk Kundskab.

Statistikens Stilling gennem Tiden afpræges i det statistiske Embedsværks Organisation.

Der var ogsaa før 1814 organiseret en officiel Statistik. Derom vidner blandt andet ogsaa de forskjellige Paabud til Embedsmændene om Indsendelse af statistiske Opgaver. Ved kongelig Resolution af 31 Mai 1797 befaledes et Tabelkontor oprettet under Rentekammeret, og her bearbejdedes Tabeller vedkommende Folkemængdens Bevægelse, Handel og Skibsfart, Fabriker og Manufakturur, Folketælling o. s. v.

Ved Adskillelsen fra Danmark kom Statistiken ind under Finants-, Handels- og Tolddepartementet. Noget særskilt statistisk Kontor fandtes der imidlertid ikke. Arbeidets Art medførte imidlertid, at det henlagdes til enkelte Personer. I Statskalenderen for 1820 opføres saaledes Jens Kraft som tjenstgjørende ved Tabelværket. Noget synderligt Beslag paa Departementets Arbeidskræfter har imidlertid Statistiken neppe lagt. Sandsynligvis har 1 eller 2 Mand været sysselsat dermed med Ekstrahjælp ved Folketællinger. Fra Begyndelsen af Aaret 1832 udskilles Tabelværket fra Finantsdepartementets Kontor for det Indre og henlægges til et eget Kontor med egne Protokoller

og under mere selvstændig Bestyrelse af en kongelig Fuldmægtig. Nogen Ændring i Statistikens Vilkaar indtraadte dog ikke med dette Skridt, da Tabelkontorets Oprettelse ikke ledsagedes af nogen nævneværdig Forøgelse af Arbejdskræfterne. Personalet i Tabelkontoret bestod nemlig foruden af Fuldmægtigen af 1, senere 2 Personer. Selvfølgelig kunde der under disse Omstændigheder ikke være Tale om nogen omfattende Virksomhed. Som et Eksempel skal nævnes, at Kopibogen for 1833 indeholder alene 61 Ekspeditioner. De Opgaver, der bearbejdedes, var over Handel og Skibsfart, Markedspriser, Indberetninger angaaende Høstens og Fiskeriernes Udfald, Bygdemagasinerne Status, Fabriker, Nybygning af Fartøier, Ægteviiede, Fødte og Døde, kommunale Udgifter og Amtmændenes Beretninger om den økonomiske Tilstand. Af Hensyn til det indskrænkede Personale maatte man imidlertid nøie sig med at bearbejde det allervigtigste, og Resultaterne blev kun i meget ringe Udstrækning trykte. Særskilt trykt blev alene „Statistiske Tabeller“, indeholdende Sammendrag af Amtmændenes Rapporter for 1827, der er det første offentliggjorte Værk af det officielle Tabelværk.¹⁾ Antagelig 1831 udgives dernæst „Oversigt over de af Amtmændene afgivne Rapporter angaaende Norges økonomiske Tilstand m. m. ved Udgangen af Aaret 1829“. Begge disse Værker falder før det særskilte Tabelkontors Oprettelse.

Amtmændenes ovennævnte Beretninger om den økonomiske Tilstand omfattede oprindelig Opgaver over Manufaktur, Fiskeriernes og Korn- og Høhøstens Udfald, ligesom der af Magistrater og Fogder meddeltes Opgaver over Markedspriser paa forskjellige Produkter. Ved kongelig Resolution af 11 Oktober 1825 blev det bestemt, at Amtmændene efter den Tid skulde indgive nøiagtige Rapporter „angaaende Distrikternes Tilstand i Almindelighed og i Særdeleshed med Hensyn til Jordbrug, Fædrift, Skov- og Bergværksdrift, Fiskeri, Hus- og Kunstflid, Handel, Søfart samt øvrige Næringsssystemer“. Herved antog Beretningerne et langt større Omfang end tidligere. Ved Resolution af 10 September 1827 bestemtes, at Rapporterne skulde indsendes ved Udgangen af nævnte Aar og siden regelmæssigen hvert 5te Aar. Da samtlige de Opgaver, som ifølge Resolutionen skulde afgives, ikke kunde meddeles i Rapporterne for 1827, indkom Amtmændene med yderligere Beretninger, afsluttede til Udgangen af 1829. Beretningerne om den økonomiske Tilstand ved Udgangen af Aaret 1835 er det første Værk, der (i 1836) blev udgivet efter Tabelkontorets Oprettelse. Det bemærkes, at der ved kongelig Resolution af 23 December 1839 blev givet nærmere Bestemmelser angaaende Affattelsen af de heromhandlede Beretninger om Rigets Tilstand. Den derved etablerede Anordning har været af stor Betydning for Statistiken gennem det omfattende Materiale, som paa denne Maade er erhvervet.

¹⁾ Det bemærkes dog, at Resultaterne af Folketællingerne 1801, 1815 og 1825 er trykt henholdsvis i „Den norske Rigtidende“ 1815 No. 29, Tillæg, og 1816 No. 49 samt i „Budstikken“ 7de Aargang No. 56—72 (1826).

De ovennævnte 3 Publikationer er alt, hvad der i 1837 forelaa særskilt trykt af officielle statistiske Arbeider. Dette ringe Udbytte af Kontorets Virksomhed følte ogsaa at være utilfredsstillende. Paa den Tid gjorde Statistiken i andre Lande betydelige Fremskridt og tiltrak sig større Opmærksomhed. Særlig i Regjeringskontorerne og Stortingets Komiteer var Savnet af nøiagtige statistiske Opgaver paa de vigtigste af Næringslivets Omraader føleligt. Man skred derfor i 1837 til en betydelig Udvidelse af Tabelkontoret for at sætte det i Stand til at udfolde en mere omfattende Virksomhed. Dets Personale forøgedes nemlig fra 2 til 9 foruden Fuldmægtigen. Først nu kunde Kontoret paabegynde en regelmæssig Udarbeidelse og Udgivelse af mere omfattende tabellariske Arbeider. Paa Grund af Personalets Forøgelse, den dermed sammenhængende Udvidelse af den statistiske Virksomhed som og paa Grund af, at Offentliggjørelse af regelmæssige statistiske Værker nu paabegyndes, kan man fra Aaret 1837 datere Grundlæggelsen af det officielle statistiske Tabelværk. Dette skjød nu i de paafølgende Aar en rask Vækst. Det skortede heller ikke paa statistisk Materiale til Bearbeidelse. Først havde man det stadig indstrømmende Stof, men ved Siden deraf forefandtes et betydeligt ældre Materiale, der enten slet ikke var bearbejdet eller kun i en lidet tilfredsstillende Form. Fra 1837 blev Handels- og Skibsfartsstatistiken udarbejdet efter en udvidet Plan. Ved Udgangen af 1843 var Kontoret rullet saa langt, at følgende Tabeller forelaa færdige: Handel og Skibsfart for Aarene 1835—1842, Folkemængde 1835, Udsæd, Avl og Kreaturhold 1835, Ægteviiede, Fødte og Døde 1801—1842, kommunale Indtægter og Udgifter, Jern- og Kobberværker, Markedspriser, Postvæsen foruden Femaarsberetningerne for Aarene 1836—1840. Dog var langt fra alle disse Tabeller trykte. Kun Tabeller over Handel og Skibsfart 1835, 1838 og 1841, Jordbrug 1835, Folketællingen 1835, Folkemængdens Bevægelse 1801—1835 samt Femaarsberetningerne var udgivne.

Med det Omfang, som Kontorets Virksomhed havde faaet, maatte det føles som en alvorlig Ulempe, at der ikke i Spidsen for Kontoret stod en Chef med samme Stilling som i de øvrige Departementskontorer. Den nødvendige Ledelse af den statistiske Virksomhed og Kontrol med Personalets Arbeide savnedes. Ved kongelig Resolution af 26 Oktober 1843 oprettedes derfor et Bureauchefsembede for Tabelkontoret, en Foranstaltning, der fik Stortingets Tilslutning i 1845. Da samtidig Fuldmægtigembedet inddroges, kom Kontoret nu til at bestaa af Bureauchefen og 9 Kopister. Fra 1 Januar 1846 oprettedes Departementet for det Indre, og Tabelkontoret fulgte med dette.

Det varede dog ikke længe, før det viste sig, at Bureauchefen ikke alene maatte kontrollere Nøiagtigheden af samtlige Underordnedes Arbeide. Følgen deraf var, at det gik smaat med Udgivelsen af de statistiske Tabeller. Da desuden en fuldstændigere Kommunalstatistik skulde planlægges og en Fattigstatistik var under Overveielse, vakte Kontoret Motion om Oprettelse af et Fuldmægtigembede, hvilket Forslag ogsaa bifaldtes

gjennem Resolution af 17 August 1850. Men Stortinget negtede i 1851 at gaa med paa denne Bevilgning efter Indstilling af Gage- og Pensionskomiteen, der blandt andet anførte, at Nyttens eller Hensigtsmæssigheden af at indhente de fuldstændige Indberetninger om de kommunale Udgifters Størrelse ikke kunde indsees. Først i 1857, da der bevilgedes Gager for 20 nye Fuldmægtig-embeder i Departementerne, erholdt Kontoret 2 Fuldmægtige.

Indtil 1860 er foruden de før nævnte Værker udgivet Tabeller vedkommende Handel og Skibsfart for 1844, 1847, 1850 og paafølgende Aar, Folkemængde 1845 og 1855, Folkemængdens Bevægelse 1836—1845 og 1846—1855 samt Femaarsberetningerne for 1840—1845, 1846—1850 og 1851—1855. Det er altsaa fremdeles de samme Grene af Statistiken, der behandles, om end Bearbejdelsen efterhaanden er blevet mere indgaaende og detaljeret. Til 1860 er der ialt trykt 27 Værker, hvoraf 15 vedkommende Handel og Skibsfart (Aargangene 1835, 1838, 1841, 1844, 1847, 1850—1859), 7 indeholdende Amtmændenes Beretninger (1827, 1829, 1835, 1836—1840, 1840—1845, 1846—1850 og 1851—1855), 4 vedkommende Folketællinger (1835, 1845, 1855) samt Ægteviiede, Gifte og Døde (1801—1855).

De internationale statistiske Kongresser, der fra 1853 regelmæssig afholdtes, gav ogsaa den hjemlige Statistik Impulser. Efter Initiativ af Norges Delegerede ved Londonerkongressen blev der tillige gjort Forandring i den ydre Ordning af vor Statistik. Tidligere var de enkelte statistiske Værker udgivne uden nogen indbyrdes Forbindelse, tildels i forskjelligt Format og Udstyr. I 1861 blev det bestemt, at de forskjellige Publikationer skulde ordnes til en Samling og udgives i samme ydre Udstyr. Herved fremstod den Række skarpt afgrænsede offentlige Publikationer, der bærer Navnet „Norges officielle Statistik“.

I Løbet af 60-Aarene vokser Publikationerne jævnt. Det er fremdeles Folkemængdens Bevægelse, Folketællingerne, Handel og Skibsfart samt Femaarsberetningerne, der er Gjenstand for Bearbejdelse. Imidlertid var flere nye Grene af Statistik kommet til, hvoraf som vedkommende Tabelkontoret nævnes Fiskeristatistik fra Aargangen 1868 og Kommunalstatistik fra Aargangen 1866. En Forøgelse af Kontorets Arbejde bragte ogsaa de Erklæringer angaaende Kommuners økonomiske Forfatning, der indhentes i Henhold til kongelig Resolution af 18 December 1869. En hel Række forskjellige statistiske Arbejder begyndte nu ligeledes at udgives af vedkommende Departementer: Skole-, Fattig-, Kriminal-, Skifte-, Medicinal-, Finants-, Post- og Telegrafstatistik samt Jernbanedirektionernes Driftsberetninger.

Ved den internationale statistiske Kongres i Haag 1869 besluttedes, at der skulde udarbejdes internationale statistiske Arbejder af sammenlignende Art, saaledes at de enkelte Grene fordeltes paa forskjellige Lande. Udarbejdelsen af den internationale Skibsfartsstatistik blev henlagt til Norge. Dette Værk har været fortsat gennem længere Tid. Første Del udkom 1876, anden Del 1881, tredie Del 1887 og fjerde Del 1892.

Kontorets underordnede Personale var efterhaanden forøget til 11, hvoraf 3 var Ekstraarbejdere eller kun delvis beskjæftigede i Kontoret. Der tiltrængtes en Forøgelse af de sagkyndige, til mere selvstændigt Arbejde skikkede Kræfter, forat Kontorets Arbejder kunde holdes à jour. I 1871 blev det foreslaaet at oprette et Sekretærembede i Kontoret. Som Begrundelse anførtes de Fordringer, der i vore Dage maa stilles til den officielle Statistik, og den øgede Trang til statistiske Oplysninger, som ogsaa i vort Land paa Grund af Forholdenes Udvikling mere og mere gjør sig gjældende; navnlig fremhævedes, at Jordbrug og Fædrift, Skovdrift, Industri, Arbejdslønninger og Kommunernes økonomiske Forhold tiltrængte en statistisk Bearbejdelse. Tildels forelaa der ogsaa ubearbejdet Materiale. Istedetfor den foreslaaede Sekretærgage bevilgede Stortinget Gage for en Assistent. I 1874 blev dog Sekretærembedet oprettet. Herved kom imidlertid det statistiske Kontor til at indtage en Særstilling, idet et nyt Embedstrin var indført, men Kontorets fuldstændige Udskillelse fra Departementet lod ikke længe vente paa sig. I 1875 indsendte Chefen for det statistiske Kontor en Forestilling til Indredepartementet, hvori fremholdtes Ønskeligheden af, at Kontoret erholdt en mere selvstændig Stilling. Hvad der særlig talte herfor, var Hensynet til Kontorets Budget, der indtil denne Tid havde været fordelt paa forskellige Bevilgningsposter, hvilket følte som en stor Ulempe, samt til Kontorets Administration i det Hele. Desuden vilde Kontorets Virksomhed lettes, naar det ikke længer sattes ved Siden af de rent administrative Regjeringskontorer; Kontorets videnskabelige Karakter vilde lettere forstaaes af den udenforstaaende Almenhed, hvis interesserede Medvirkning altid vil være nødvendig. Endelig virkede Kontorets afhængige Stilling uheldigt ligeoverfor ligeartede som Regel fuldt selvstændige Instituter i Udlandet.

Tanken vandt Tilslutning hos Regjeringen, og den udfærdigede kongelige Proposition gik ud paa, at det statistiske Kontor skulde udskilles fra Departementet for det Indre og omdannes til et under dette Departement sorterende Institut under Navn af „Det statistiske Centralbureau“, hvis Chef skulde benævnes Direktør og som saadan have en mere udstrakt Myndighed. Bureauet skulde have sit særskilte Budget. For Budgetaaaret 1 Juli 1876—30 Juni 1877 blev derefter til Gage for Embedsmændene og Kontorudgifter bevilget Kr. 52 280; Stortingets Beslutning blev tagen tilføje ved kongelig Resolution 29 Juni s. A.

Under 8 Juli 1876 udfærdigede Departementet for det Indre en midlertidig Instrux for Chefen for Bureauet. Denne Instrux er fremdeles i det væsentlige gjældende. Efter denne skulde Bureauets Forretningskreds blive den samme, som før havde tilligget det statistiske Kontor. Ingen Forandring skulde indtræde med Hensyn til Afgjørelsen af, hvilke statistiske Opgaver der af Embeds- og Bestillingsmænd skal indsendes til Bureauet. Dettets Chef udfærdiger alle Schemaer for de Opgaver og Beretninger, som Embedsmænd og andre Autoriteter er pligtige til at afgive inden de Grene af Statistiken, som henhører under Bureauet. Dog kan Oplysninger, der i væsentlig Grad vil

forøge Vedkommendes Arbeide, ikke forlanges afgivne uden Departementets Samtykke. Chefen har aarlig til Departementet at afgive Budgetforslag for det kommende Aar, ledsaget af Beretning om Bureauets Virksomhed i det forløbne Aar. Inden de budgetmæssig opførte Poster har Direktøren Raadighed over Bureauets økonomiske Anliggender og erholder af Departementet anvist de fornødne Pengebeløb. Regnskabet for hvert Aar afgives til Revisionsdepartementet. Bureauets Kopist- og Ekstraskriverposter (nu Sekretærer og Assistenten) besættes af Direktøren.

Bureauet tilflyttede strax sine nye Lokaler i Bygningen paa Hjørnet af Lille Grændsegade og Arbeidergaden. Vaaren 1880 tilflyttede Bureauet den Bygning, der af Staten var bleven opført for den geografiske Opmaaling og Bureauet. Da det imidlertid efter nogle Aars Forløb viste sig, at den geografiske Opmaaling tiltrængte udvidet Plads, blev der for Bureauet leiet Lokale i Kronprinsensgade 2, hvilket toges i Brug Høsten 1888, og hvor det fremdeles har sine Kontorer.

Bureauets Virksomhed omfattede, da det udskiltes fra Departementet, og indtil 1881 følgende Arbeider: Folkemængdens Bevægelse, Handel, Skibsfart, Fiskeri, Kommunalstatistik og Bergværksstatistik foruden de periodiske Værker angaaende Folketællinger, Jordbrug, Fabrik anlæg, faste Eiendomme, forskellige Oversigter over Folkemængdens Bevægelse, Amtmændenes Femaarsberetninger og international Skibsfart. Siden den Tid er Bureauets Arbeidsstof betydelig forøget, idet en Række Grene er tilkomne som nye eller overførte til Bureauet fra vedkommende Departementer. Saaledes er Sparebankstatistiken udgivet af Bureauet fra Aargangen 1880, Fattigstatistiken fra 1882, Kriminal- samt Skifte- og Konkursstatistiken fra 1883, Civilretsstatistik fra 1886, Valgstatistik, Livs- og Dødstabeller for det norske Folk og Oversigter over Rigets Inddelinger. Paa den anden Side er Fiskeristatistiken med Aargangen 1900 overført til Norges Fiskeristyrelse i Bergen og Fabrikstatistiken ligeledes fra 1900 til Rigsforsikringsanstalten. 1879 udkom (paa Fransk) 1ste Aargang af Statistisk Aarbog. Siden er dette Værk udgivet aarlig. Det tilsigter i sammentrængt Form at meddele de vigtigste statistiske Opgaver for alle Felter, der er Gjenstand for statistisk Bearbejdelse, og er derfor et letvindt Hjælpemiddel for alle, der har Brug for statistiske Opgaver. For at lette Oversigten meddeles tillige sammenlignende Opgaver for tidligere Aar, ligesom den tilføiede franske Text letter Værkets Benyttelse i Udlandet. I de senere Aargange er der tillige indtaget internationale Oversigter, udarbejdede af det danske og norske Bureau i Fællesskab. I 1882 paabegyndtes Udgivelsen af Meddelelser fra det statistiske Centralbureau, et Maanedsskrift, hvori optages de nyeste statistiske Opgaver maanedsvist foruden forskellige andre Meddelelser og Afhandlinger. I nyere Tid har de socialstatistiske Undersøgelser lagt adskilligt Beslag paa Bureauets Arbeidskræfter. Tidligere havde man alene de mere summariske Opgaver over Arbeidslønningerne, der indkom i Forbindelse med Femaarsberetningerne. Første Bind vedkommende Arbeidslønninger

i 1875, 1880 og 1885 udkom i 1888. I de senere Aar er de socialstatistiske Undersøgelser optagne i videre Udstrækning for enkelte Industrigrupper. Udkommet er „Arbeids- og Lønningsforhold ved Skovdrift og Tømmerflødning“, „Statistiske Oplysninger om Indtægts- og Formuesforhold“ samt „Arbeids- og Lønningsforhold ved Træsliberier og Cellulosefabriker“. Ogsaa for andre Grene er disse Undersøgelser optagne og under Behandling. Videre er at nævne en Række andre Arbeider, som dog ikke er særskilt offentliggjorte, men som oftest indtagne i „Meddelelserne“, f. Eks. Tømmerflødning, faste Eiendommers Priser, Privatbanker, Forsikringsvirksomhed m. m. Sluttelig maa det ogsaa nævnes, at for flere Grene har en betydelig Udvidelse fundet Sted, saa Opgaverne nu er mere fuldstændige end tidligere.

Antallet af statistiske Publikationer udgjorde ved Udgangen af Aaret 1900 med Afslutningen af 3die Række 860. Af det statistiske Centralbureau var da ialt udgivet 285 Værker, hvoraf 235 indenfor den officielle Statistiks Numerrække.

Af andre Arbeider, der har været udførte, kan nævnes Katalogisering af Bureauets Bibliothek. Dette talte ved Bureauets Oprettelse ca. 3 000 Bind og er nu steget til ca. 20 800, altsaa en gennemsnitlig aarlig Tilvækst af noget over 700 Bind.

En betydelig Tilvækst i Bureauets Arbeide er forarsaget derved, at der nu i langt større Udstrækning end før af Bureauet forlanges Erklæringer og Meddelelse af statistiske Oplysninger til offentlige Autoriteter og Private, saavel indenlands som fra Udlandet.

Til Belysning af Bureauets Arbeidsmængde meddeles følgende Opgave vedkommende Bureauets Korrespondance: 1 September 1885—31 August 1890 ankom gennemsnitlig aarlig 8 800 Breve og Pakker, 1 April 1900—31 Marts 1901 11 718; der afsendtes 1885—1890 ca. 15 400 Breve og Pakker, i sidstforløbne Budgetaar 18 763.

Efter Foranledning af Direktøren for det statistiske Centralbureau enedes Cheferne for de tre nordiske Landes statistiske Bureauer om at samles til et fælles nordisk statistisk Møde 1889, forsaavidt Regjeringerne deri samtykkede, for at søge istandbragt større Ensartethed i Rigernes officielle Statistik. Saa-danne Møder har været afholdte i Kristiania 1889, Stockholm 1890, Kjøbenhavn 1891, Kristiania 1894, Stockholm 1897 og Kjøbenhavn 1900. Ved disse Møder er en hel Række Emner komne under Drøftelse, og de har uden Tvivl været til Gavn for de tre Landes statistiske Virksomhed.

Ogsaa i den videre Kreds af statistisk Samarbeide, der foregaar gennem de internationale Møder, har Bureauet taget virksom Del. Norge har altid med Sympathi fulgt disse Møders Arbeide i Erkjendelse af dette Samarbeides Betydning og tillige af den Nytte, vort Land deraf vil høste gennem frugtbringende Impulser. Ved den første Kongres i Brüssel afgav ikke Norge officielt Møde; ved Kongressen i Paris 1855 mødte som Delegeret Professor A. M. Schweigaard, i Wien 1857 Professor T. H. Aschehoug, i London 1860 Overlærer L. Kr. Daa, i Berlin 1863 Professor Aschehoug, General-

kirurg J. F. Heiberg og Expeditionschef T. Kierulf. Ved Kongressen i Florents 1867 mødte som Norges officielle Repræsentant Bureauets nuværende Direktør, der siden har fremmødt som Delegeret ved Kongresser og Konferencer i Haag 1869, St. Petersburg 1872, Wien 1873, Stockholm 1874, Budapest 1876 og Paris 1878, ved den jernbanestatistiske Kongres i Haag 1881 samt ved Kongressen for Hygiæne og Demografi i Wien 1887. Efter Dannelsen af det internationale statistiske Institut i 1885 har Direktøren deltaget i Møderne i Paris 1889, Wien 1891, Chicago 1893, Bern 1895 og St. Petersburg 1897. I 1899 afholdt Institutet sit Møde i Kristiania.

Ved Oprettelsen af et selvstændigt statistisk Centralbureau havde Statistiken i alt væsentligt opnaaet samme Kaar som i de fleste andre europæiske Lande. Det vigtigste var altsaa opnaaet, men endnu stod tilbage at forbedre og styrke Bureauets Organisation indad. Dette kunde alene ske derved, at der skaffedes tilveie de fornødne Arbeidskræfter. I sin Fremstilling angaaende Centralbureauets Oprettelse havde Chefen for det statistiske Kontor forbeholdt sig at fremkomme med Forslag om en fuldstændigere Forandring i Bureauets Organisation, idet dets Ledelse maatte forstærkes og Gagerne forbedres for Chefen og Sekretæren. I Slutningen af 1876 fremkom i Henhold hertil fra Bureauet en Forestilling til Indredepartementet, hvori der gjordes Rede for de Grunde, som krævede en Forstærkelse i Ledelsen. Særlig fremhævedes, at Mængden af de Brancher af Statistik, som bearbejdedes i Bureauet, var for stor til, at Ledelsen kunde fordeles paa Chefen og Sekretæren alene, naar Resultaterne skulde blive meddelte i betimelig Tid og fornøden Sikkerhed opnaaes for Arbeidernes paalidelige Udførelse. Det maatte derfor ansees ønskeligt, at de samme Funktionærer fritoges for den daglige Bestyrelsesvirksomhed, navnlig det nærmere Tilsyn med Bureauets Økonomi, Arkiv, Bibliothek og Bytteforbindelser, ligesom en Del af deres øvrige Forretninger maatte overtages af den eventuelle nye Embedsmand, forat der mere end hidtil kunde levnes dem Tid til Studium af deres Fag. Bevilgning til det nye Embede blev imidlertid ikke givet af Stortinget. Under 2 August 1877 udnævntes Bureauets nuværende Chef, der fra 1861 havde været ansat i det statistiske Kontor og siden 5 Januar 1867 fungeret som Bureauchef, til Direktør for Bureauet.

Efter ny Forestilling fra Bureauet om Nødvendigheden af en 2den Sekretær, om Bureauets Arbejde ikke skulde lide Skade, blev Embedet i 1878 besluttet oprettet.

Bureauets faste Personale udgjorde i 1879 foruden Direktøren og de to Sekretærer 2 Fuldmægtige samt 10 Kopister og Ekstraskrivere, derunder medregnet 2 Damer; hertil kom endnu en Ekstraarbejder. I 1895 var Personalet steget til 21 Personer, der arbejdede i almindelig Kontortid, foruden de 5 Embedsmænd; derhos havde yderligere 5 Personer stadig Beskjæftigelse, tildels med fast Kontortid om Eftermiddagen, ligesom enkeltvis anden Assistance benyttedes. Gjennem Forretningernes Vækst var der saaledes atter indtraadt et Misforhold mellem Bureauets Underordnede og de ledende Kræfter.

Efterat et nyt Fuldmægtigembede var søgt oprettet, forandrede Bureauet i 1895 sit Krav til et nyt Sekretærembede. Navnlig Hensynet til Social- og Jordbrugsstatistiken, der begge vilde kræve meget Arbeide og derfor trængte en kyndig Ledelse, paaberaabtes til Fordel for dette Forslag. Stortinget besluttede imidlertid i 1896 ikke at tage Forslaget under Behandling, men den nødvendige Bevilgning blev givet i 1897.

Ved kgl. Resolution af 28 Oktober 1899 blev det bestemt, at 1ste Sekretær i Bureauet for Fremtiden skulde benævnes Underdirektør, og 2den og 3die Sekretærernes Titler forandres til Bureauchef.

Bureauet er delt i 3 Afdelinger. 1ste Afdeling omfatter: Handels-, Skibsfarts-, Bergværks- og Sparebankstatistik samt Redaktionen af Statistisk Aar- bog og Meddelelserne, 2den Afdeling: Folketællinger, Folkemængdens Bevægelse, Kommunalstatistik, Fattigstatistik, Valgstatistik, Udgivelse og Forsendelse af de statistiske Værker, Bureauets Personale, Økonomi og Bibliothek, 3die Afdeling: Jordbrugs-, Industri-, Social- og Retsstatistik.

Med Hensyn til det underordnede Personale traadte fra 1 April 1900 den Ordning i Kraft, der fra foregaaende Budgettermins Begyndelse var bleven gennemført for Departementsfunktionærerne i sin Almindelighed, dog at Arbeidstiden uforandret forblev 5 Timer. Ved Siden af en Forhøielse af Gagerne med Alderstillæg indførtes tillige en ny Gruppering: Sekretærer og Assistenten, hvoraf de første regelmæssig forudsættes at besidde højere Uddannelse.

I Juli 1901 er ved Bureauet ansat: 1 Direktør, 1 Underdirektør, 2 Bureauchefer, 1 kgl. Fuldmægtig¹⁾, 3 Sekretærer af 1ste Klasse, 4 Sekretærer af 2den Klasse, 8 Assistenten af 1ste Klasse og 3 Assistenten af 2den Klasse. Af Assistenten er 8 Damer. Desuden beskæftiges i Bureauet et noget vekslende Antal (f. T. 7) Ekstraarbeidere.

Bureauets Budget for de almindelige Arbeider er steget fra Kr. 52 280 for Aaret 1876—77 til Kr. 102 046 for Aaret 1900—01. Ialt er fra 1 Juli 1876 til 31 Marts 1901 bevilget til Bureauets almindelige Arbeider Kr. 1 749 407 eller gennemsnitlig Kr. 70 683 aarlig. Desuden er til særlige Arbeider bevilget Kr. 476 200, nemlig Kr. 457 900 til Folketællinger (i 1891 og delvis ogsaa for 1875 og 1900) samt Kr. 15 300 hovedsagelig til den internationale Skibsfartsstatistik. Af Budgettet for 1900—01 falder Kr. 63 606 paa Lønninger og Godtgjørelse for Ekstraarbeide mod Kr. 32 012 for 1876—77.

Bevilgningen for Budgetaaret 1 April 1901—31 Marts 1902 udgjør:

1. Lønninger for Bureauets Embedsmænd og øvrige Personale	Kr. 50 012
2. Godtgjørelse for Ekstraarbeide	„ 14 000
hvoraf ekstraordinært Kr. 1 200.	

Overført Kr. 64 012

¹⁾ Ved indtrædende Ledighed i Fuldmægtigembedet ansættes en fjerde Sekretær af 1ste Lønningsklasse.

	Overført	Kr.	
3. De statistiske Værkers Udgivelse i Trykken	„	64 012	
hvoraf ekstraordinært Kr. 560.		16 160	
4. Schemaer og Cirkulærer	„	3 500	
5. Bibliotheket	„	1 000	
6. Forsendelse af statistiske Værker, Telegrammer m. v.	„	3 200	
7. Almindelige Kontorudgifter	„	6 000	
8. Husleie	„	6 800	
9. Tilfældige Udgifter	„	500	

Tilsammen Kr. 101 172

Til Udgivelse af de Dele af den officielle Statistik, som ikke udgives ved Bureauet, er derhos bevilget Kr. 16 570, ligesom særskilt Bevilgning er given til den almindelige Folketælling.

Siden 1843, da der udnævntes en Bureauchef for det statistiske Kontor, har Følgende staaet i Spidsen for dette Embedsværk:

Harald Aars, f. 5 Februar 1812, udnævnt til Bureauchef 4 December 1843, overgik i 1848 til et andet Kontor i Departementet for det Indre; senere Kvæstor ved Universitetet. (Død 11 Juni 1901.)

Nils Hofman Aall, f. 15 Juni 1812, udnævnt til Bureauchef 10 Januar 1849 blev Justitssekretær i Kristiania Byret fra 1 Januar 1867.

Anders Nicolai Kiær, f. 15 September 1838, udnævnt til Bureauchef 5 Januar 1867; blev Chef for Det statistiske Centralbureau fra 1 Juli 1876 og udnævnt til Direktør for samme 2 August 1877.

Under nogle længere Tjenesteledigheder, der var Direktør Kiær tilstaaede, har Bureauet midlertidig været bestyret af Følgende:

Sekretær Jacob Neumann Mohn, f. 30 Mai 1838; fra 19 August 1874—1 Marts 1875 og fra 22 August 1876—20 Juli 1877. (Død 16 Februar 1882.)

Sekretær Boye Christian Riis Strøm, f. 18 Juni 1847; fra 1 Juli 1882—12 Marts 1886. (Nu Stiftamtmand i Tromsø Stift og Amtmand i Tromsø Amt.)

Den ovenfor givne Fremstilling viser, at der i den forløbne Tid er gjort meget for at hæve Statistiken, og der er indsamlet et betydeligt Materiale til Belysning af vort Land og vort Folk. Imidlertid maa det erindres, at store Opgaver endnu venter sin Løsning. Man nærer det Haab, at det vil lykkes Bureauet at fylde disse Opgaver og ogsaa i Fremtiden at tilfredsstille de Krav, der med Rette kan stilles til den officielle Statistik.

At Bureauet med Tilfredshed kan se tilbage paa den forløbne Tids Virksomhed, skyldes først og fremst Regjering og Storting, der altid med vaagen Interesse har fulgt Bureauet og dets Gjerning, og hos hvem Bureauet stedse har fundet Forstaaelse for de Krav, som i Udviklingens Medfør maatte stilles.

Sluttelig frembærer man tillige en erkjendtlig Tak til alle Institutioner, offentlige Funktionærer og Private, der gjennem sin Bistand har lettet Bureauet i dets Virksomhed.

Kristiania 14 Juni 1901.

A. N. Klær.

N. Rygg.

BYRÅETS HISTORIE
1901—1926

Det Statistiske Centralbyrå 1 juli 1876—1 juli 1926.

I juli d. å. er der gått 50 år siden det Statistiske Centralbyrå blev oprettet. Det hadde vært hensikten at man skulde fått skrevet norsk statistikk historie til 50-årsdagen. En vesentlig del av forarbeidene har også vært gjort, men det har ikke vært mulig å få dette arbeide avsluttet nu.

Norsk statistikk går som bekjent meget lengere tilbake enn de 50 år Byrået har bestått. Byrået er nemlig en direkte fortsettelse av det statistiske kontor i Indredepartementet, som fikk sin egen byråchef i 1843, og dette igjen en direkte fortsettelse av tabellkontoret, som blev oprettet i 1832. Ingen av disse år danner dog saklig sett vendepunkter i norsk statistikk historie. Først i 1837, da tabellkontorets personale blev øket fra 3 til 10, begynner den regelmessige offentliggjørelse av det statistiske tabellverk. Det er derfor mere grunn til å sette merke ved 1837 enn ved 1832. Det neste år man har mest grunn til å merke sig er ikke 1876, men 1867, da Anders Nicolai Kiær blev chef for det statistiske kontor.

På alle områder, i planleggelsen av undersøkelser, i utnyttelsen av opgavene, i optagelsen av nye felter til statistisk granskning merkes det at der er kommet en ny kraft inn i det statistiske arbeide i 60-årene, og at dette arbeide er blitt lagt på et høiere plan enn før. Skillet mellem tiden før og efter kan nærmest uttrykkes så at det statistiske kontor, før Kiær tiltrådte, var det navnet sa: et tabellkontor. Efterat Kiær er kommet i spissen for det, blir kontoret et virkelig forskningsinstitut.

Det arbeide som var tatt op i 60-årene fortsettes efterat Byrået blev oprettet og der skjer en sterk utvikling av den offisielle statistikk i denne tid. For å gi et begrep om denne utvikling skal nevnes at Statistisk Aarbok begynner i 1879 og Byråets tidsskrift Meddelelser fra det Statistiske Centralbyrå i 1882. Som nye grener kommer publikasjonene Rikets Inndeling i 1883, Dødelighetstabeller i 1888 og Valgstatistikk i 1895. I 1892 begynner serien Socialstatistiske undersøkelser. Samtidig er der en sterk tendens til centralisering av den offisielle statistikk i Byrået. Et uttrykk herfor er at følgende publikasjoner i denne tid blev overført til Byrået fra andre institusjoner: sparebankstatistikk i 1880, fattigstatistikk i 1882 og rettsstatistikk i 1883.

Som man ser utvides både Byråets egen virksomhet og der skjer en ikke ubetydelig centralisasjon av statistikken i årene inntil 1900. Den utvikling den offisielle statistikk hadde inntil da er nærmere karakterisert i den historiske oversikt som blev utgitt i anledning av Byråets 25-års jubileum.

Om utviklingen i de siste 25 år foreligger der derimot intet.

Den tendens til centralisering som gjorde sig gjeldende i 1880- og 1890-årene brytes i det nye århundrede. Byrået mister fiskeristatistikken, som i 1900 blev overført til fiskeristyrelsen i Bergen, og industristatistikken, som tidligere var utgitt av Byrået hvert femte år på grunnlag av amtmennenes femårsberet

ninger, blev i 1900 overtatt av Riksforsikringsanstalten. Utarbeidelsen av statistikken over stortingsvalgene gikk i 1907 over til Stortingets kontor, og i 1913 blev hele sosialstatistikken overført til det nyoprettede socialdepartement

Men hermed har også den decentraliserende tendens nådd sitt høidepunkt. Under og etter krigen er centralisasjonen ført videre enn noen gang før. Allerede i 1919 blir den løpende sosialstatistikk ført tilbake til Byrået og i 1924 blir resten av sosialstatistikken ført tilbake, og stillingen er for så vidt blitt den samme som før 1900. Foruten denne tilbakeføring er følgende statistiske arbeider overtatt av Byrået fra andre institusjoner: Rekrutteringsstatistikk fra 1916, Vergerådsstatistikk fra 1921, Industristatistikk fra 1922 Statistikk over jordbrukslønninger fra 1924, Finansstatistikk fra 1925, Medisinalstatistikk fra 1925, Storvilt og skogbrandstatistikk fra 1925 og Høststatistikk fra 1925. Dessuten blir bevilgningene til Skolestatistikk, Fængselsstatistikk, Veterinærstatistikk, Valgstatistikk og Fiskeristatistikk fra 1925 av opført sammen med bevilgningene til Byrået, som av Stortinget har fått det oppdrag å bestemme disse publikasjoners form og omfang.

Omfanget av Byråets virksomhet er, som man vil se, på denne måte betydelig utvidet.

Men dette er bare den ene side av saken. Disse 25 år betegner i mange retninger en nyskapingens tid på statistikkens område, både ved at eldre statistikk moderniseres og at nye forhold tas op til statistisk belysning, men utviklingen har ikke hele tidsrummet igjennem vært jevn. Tidsrummet faller på et vis i tre naturlige perioder, tiden inntil verdenskrigen, tiden under denne og etter denne.

I første tidsrum grunnlegges en regelmessig sosialstatistikk. Allerede før 1900, i 1892, hadde Byrået begynt med sosialstatistiske undersøkelser, men dette var spesialundersøkelser som behandlet de forskjelligste emner. Først den store arbeidsledighet etter krisen i 1900 gav støtet til opprettelse av en sosialstatistisk avdeling i Byrået Hovedvekten blev fra først av lagt på arbeidsledighetsstatistikken, som er det vesentligste innhold av tidsskriftet Arbeidsmarkedet, som begynner i 1903, men ved siden herav søker man å skaffe en konfliktsstatistikk. Fra 1911 av utvides virksomheten til flere felter; det viktigste er at man fra dette år begynner regelmessig innsamling av detaljprispåregaver. Ved siden herav fortsetter Byrået de sosialstatistiske spesialundersøkelser, dels som selvstendige undersøkelser, dels i forbindelse med de store erhvervstillinger i 1909 og 1910.

I nær forbindelse med sosialstatistikken står alkoholstatistikken, som grunnlegges i 1909.

På næringsstatistikkens områder er de tre erhvervstillinger: jordbruksstillingen av 1907, håndverkstillingen av 1909 og fabrikkstillingen av 1910 det største tiltak i disse år. Ved jordbruksstillingen av 1907 innsamles for første gang direkte oppgaver over arealet, håndverkstillingen er den første og eneste telling som behandler håndverket som særskilt næring, og ved fabrikkstillingen

er det første gang man optar en statistikk over fabrikkindustriens produksjon. Ved siden av disse oppgaver blir arbeidet med en reform av handelsstatistikken tatt op i disse år, men det lykkes bare å få regelmessige månedsoppgaver over utenrikshandelen og grunnlegge tidsskriftet Vareomsetningen med Utlandet i 1913, til tross for at man ved den statistiske lov av 1907 hadde fått lovgrunlaget for en virkelig reform på dette område.

Under verdenskrigen blev Byråets evne til å føre arbeidet videre sterkt hemmet, delvis ved de ekstraordinære oppgaver til imøtekommelse av dagens behov som det måtte påta sig, delvis ved at bevilgningene til Byråets arbeider i de første krigsår går ned. Til tross herfor kan der pekes på adskillig nytt. De sosialstatistiske undersøkelser fortsettes (f. eks. Husholdningsregnskaper for handelsfunksjonærer 1915, Beboelsesstatistikk for enkelte norske byer for 1917 og Lønninger og levevilkår under verdenskrigen 1918). Fra 1919 av grunnlegges en årlig lønnsstatistikk, og alkoholstatistikken får en bredere plass enn før. I 1919 begynner således de kvartalsvise oversikter over drukkenskapsforseelser.

På næringsstatistikken område er det viktigste tiltak de skogstatistiske undersøkelser som Byråets daværende direktør N. Rygg tok initiativet til i 1916, og produksjonsstatistikken av 1916. I 1919 blir den første undersøkelse av vår finansielle stilling overfor utlandet optatt

Efter verdenskrigens slutt blev Byråets virksomhet først og fremst koncentrert om å føre den almindelige statistikk mere à jour, men samtidig blev det arbeide på å reformere den eldre statistikk som delvis hadde stått stille under krigen tatt op på nytt. Først og fremst må man her nevne moderniseringen av vår handelsstatistikk fra 1922 av, optagelsen av de årlige representative jordbrukstillinger fra 1923 av og optagelsen av en månedlig og årlig meieristatistikk fra 1925 av. Foruten dette arbeidet med folketellingen av 1920, som i mange retninger betegner en nyskaping, og arbeidet med alle de nye grener av statistikk som er overført til Byrådet, har Byrådet i denne tid lagt mere vekt enn tidligere på å utnytte de statistiske oppgaver som finnes til belysning av de økonomiske forhold. Derigjennem har Byråets tidsskrift Statistiske Meddelelser fått en annen karakter enn før. Gjennem sammenstilling av månedsoppgaver over økonomiske forhold og gjennom spesialartikler har man søkt å belyse den aktuelle økonomiske utvikling. Samtidig som man har forsøkt å føre statistikken videre frem, har man måttet legge an på å begrense publikasjonenes omfang og sløife mange eldre oppgaver. Her skal nevnes at i og med 1920 er fylkesmenenes femårsberetninger ophørt. Hermed er der avsluttet en overordentlig viktig periode i norsk statistikk. Disse beretninger og de skjematiske opplysninger som blev innsamlet i forbindelse med disse dannet engang grunnlaget for de viktigste grener av vår statistikk og er en av hovedkildene til opplysning om de økonomiske forhold i landet til henimot 1870-årene. Efterhvert er deres betydning blitt mindre og mindre, og forenklingkomiteens forslag om at de skulde sløifes gikk igjennem.

Disse få ord gir likesom retningslinjen for Byråets arbeide i denne periode. For å kunne gi en nøiere oversikt over hvordan utviklingen har vært skal vi ganske kort peke på de forskjellige grener av statistikken, deres stilling og utvikling i disse 25 år.

Folketellingen.

Siden 1900 er der holdt to folketellinger, i 1910 og 1920. Folketellingen i 1910 følger temmelig nøie folketellingen i 1900, men er i enkelte retninger mindre bearbeidet og kan ikke sies å stå på høide med de tidligere tellinger. Folketellingen i 1920, hvis plan og bearbeidelse først og fremst skyldes avdøde byråchef Jønsberg, betegner i mange retninger en fornyelse og nyskaping, både ved at der er tatt op nye emner, f. eks. boligstatistikken og statistikken over barnetallet i norske ekteskap, til ny behandling og ved at stoffet er utnyttet på en langt dypergående måte enn ved de to foregående tellinger.

Folkemengdens bevegelse.

I statistikken over folkemengdens bevegelse er der ikke skjedd store forandringer. Det viktigste er at en nøiaktigere registrering av fødslerne finner sted efterat de nye fødselsregistre blev innført i 1915. Samtidig er der fra 1916 av på fødselsskjemaet blitt optatt spørsmål om mødrenes ekteskapsår og de barn de tidligere har hatt. Der er også satt i gang spesielle undersøkelser angående dødelighetsforholdene omkring 1920 på grunnlag av de almindelige dødelighetsoppgaver i folkemengdens bevegelse, som fra 1919 av også inneholder oppgaver over dødsårsakene. Utvandringsstatistikken har ikke undergått nogen andre vesentlige forandringer enn at utvandringen fra hele riket fra 1923 av gis månedsvis i summarisk form. Ved den kontroll som er satt i gang med innvandringen fra 1916 av har man kunnet bygge op en ny innvandringsstatistikk, som for resten ikke kan bli tilfredsstillende så lenge utvandringen til europeiske land ikke registreres. I forbindelse med omtalen av folkemengdens bevegelse skal man også nevne at skilsmissestatistikken, som ikke har vært behandlet inngående siden 1905, blev optatt til ny bearbeidelse fra året 1919 av. For å kunne følge folkemengdens bevegelse fra år til år er der gitt en kort oversikt over hovedresultatene hvert år i Statistiske Meddelelser. Dessuten skal nevnes at der er foretatt en undersøkelse av forholdet mellem svingningene i ekteskapene og konjunktorene. De virkelige reformer av statistikken over folkemengdens bevegelse støter på store hindringer så lenge man ikke har fått gjennomført folkeregister over det hele land og civilregistrering. Slik som saken står for tiden er der liten utsikt til at disse reformer vil kunne gjennomføres.

Medisinalstatistikken, som i 1925 blev overtatt av Byrådet, har hittil bare kunnet undergå formelle endringer. Den virkelige reform på dette

område avhenger av om man kan få innført en centralbearbeidelse av dødsanmeldelsene.

Socialstatistikk.

Man har ovenfor nevnt at denne gren av statistikken kom til i 1903, og at den i 1913 blev ført over til Socialdepartementet.

Efterat socialstatistikken er overtatt av Byrået i 1924, har der vært mindre anledning til å gå til utvidelser og nyskapninger på dette område.

Byrået overtok fra Socialdepartementet et par arbeider som måtte fullføres, og har dessuten utført en del mindre undersøkelser av lønningsforhold blandt journalister, av lønningsforhold blandt tjenestepiker, av de vanføres stilling, av studentenes levevilkår og av den kommunale alders- og uførhetstrygd, alt i årene 1919—1925.

Som før nevnt er der skapt en årlig lønnsstatistikk fra 1919 av, likesom man fra 1922 av har utgitt en årlig statistikk over tariffoverenskomster og arbeidskonflikter. I det tidsrum da socialstatistikken var under Socialdepartementet har Byrået utført enkelte socialstatistiske undersøkelser, som er nevnt ovenfor

Alkoholstatistikken er i de siste år blitt betydelig utvidet, idet forbudets gjennomførelse har nødvendiggjort å trekke stadig nye områder inn under undersøkelsen. Der har f. eks statistikken over smugling, hjemmebrenning og andre forbudsovertredelser fått en langt bredere plass enn før, samtidig som der er lagt megen vekt på å gi en inngående analyse av tallene for å kunne felle en såvidt mulig sikker objektiv dom om utviklingen.

Fattigstatistikken har ikke undergått store endringer. Fra 1914 og 1915 blev der søkt å få fyldigere oppgaver over understøttelser ved å spørre om hos hvem årsaken til understøttelsen ligger, og om denne er midlertidig eller varig. Dessuten blev der i 1921 optatt en undersøkelse av de utbetalte understøttelsesbeløp.

Inntektsstatistikk.

Direktør Kiær har i løpet av 1890 årene nedlagt et betydelig arbeide på inntektsstatistikken, og ved folketellingen 1910 lykkedes det ham å gjennomføre en plan om å få inntektsoppgavene påført folketellingsskjemaene og bearbeidet oppgavene i forbindelse med livsstilling, alder m. m. Senere, i 1913, blev der så optatt en inntektsstatistikk på grunnlag av ligningsoppgavene i forbindelse med Riksskattestyret. Siden den tid er der intet gjort med norsk inntektsstatistikk. En av Byråets hovedoppgaver er derfor på nytt å opta en almindelig inntektsstatistikk.

Jordbruksstatistikk

Det er allerede ovenfor nevnt at den første selvstendige jordbrukstelling blev holdt i 1907. Den annen holdtes i 1917. Under krigen kom så til 3

representative optellinger av kreaturhold, i 1914, 1915 og 1916, en beregning av arealet på grunnlag av skjønnsmessige oppgaver i 1916 og 1917 og optellinger av korn, potet- og melbeholdninger 1916 og 1917, men bortsett herfra går jordbruksstatistikken stort sett i det vante spor, inntil man i 1923 begynner med de årlige representative tellinger over areal og husdyrhold. Tanken om sådanne tellinger blev allerede optatt av direktør Kiær i 1890-årene, og man gjorde den gang nogen forsøk, som mislykkedes. I 1923 lykkedes det derimot gjennom de nyorganer som er skapt ved opprettelsen av jordstyrene å gjennomføre den representative telling, som det er meningen skal gå inn som et fast ledd i jordbruksstatistikken.

Fra 1923/24 av har Byrådet som før nevnt overtatt statistikken over arbeidslønnen i jordbruket fra Selskapet for Norges Vel.

Statistikken over meieridriften, som tidligere blev innhentet i forbindelse med amtmennenes femårsberetninger, blir fra og med 1925 efter Stortingets beslutning optatt månedlig, og arbeidet med denne statistikk er overlatt Byrådet, som siden den tid innsamler månedsrapporter over meierienes melkemengde, produksjon, lager, priser på de viktigste produkter m v. Dessuten blir der for hvert år gitt en mere fullstendig rapport over meierienes virksomhet.

Ved den nye ordning av høststatistikken, som trådte i kraft fra og med året 1925, blev den overført til Byrådet. Tidligere var høststatistikken bygget på lensmennenes rapporter. Nu har jordstyrene avløst lensmennene som lokale organer for oppgavens innhentelse. Høststatistikken bygget tidligere utelukkende på lensmennenes skjønn om høstens utfall i forhold til et middelsår. Nu innhentes der til støtte for skjønnet direkte oppgaver over avlingens størrelse og kvalitet fra et større antall representative bruk.

Disse endringer på jordbruksstatistikken område betyr et brudd med den gamle ordning med 10 årlige tellinger og ellers skjønnsmessige oppgaver innsamlet i forbindelse med amtmennenes femårsberetninger.

Skogbruksstatistikk.

Før 1900 var det vesentlige man hadde av skogbruksstatistikk fløtningsstatistikken som blev innsamlet femårlig med amtmennenes femårsberetninger. Dessuten enkelte skjønnsmessige oppgaver over skogenes frem- og tilbakegang, som også blev innsamlet i forbindelse med nevnte beretninger. De øvrige skogbruksstatistiske oppgaver var innsamlet gjennom spesielle komiteer. Ved jordbruksstillingen 1907 søkte man for første gang å få direkte oppgaver over skogarealene. Som før nevnt blev der i 1916 av Byråets daværende direktør N. Rygg tatt initiativet til å bringe i stand en skogstatistikk som skulde omfatte både areal, bestokning, tilvekst og avvirkning. Oppgavene over avvirkningen skulde innsamles av Byrådet. Innsamlingen og bearbeidelsen av disse er nu på det nærmeste avsluttet. Fra 1921 gikk man over til å utarbeide fløtningsstatistikk for hvert

år. I 1925 blev den statistikk over skogbrand som har vært ført av skogdirektøren overtatt av Byrået.

Jaktstatistikk.

Opgaver over premierte felte rovdyr har gjennom en årrekke vært innsendt til Byrået av lensmennene. Opgavene har bare vært meddelt i tabelarisk form uten nærmere analyse av dem. I 1925 blev der av Byrået innsamlet endel supplerende opplysninger som i forbindelse med det statistiske materiale dannet grunnlaget for en undersøkelse av bjørnebestandens størrelse i Norge.

Opgaver over felte elg, villrein og hjort har tidligere vært innhentet av skogdirektøren, men er nu (fra og med 1924) overtatt av Byrået.

Bergverksstatistikk.

Bergverksstatistikken var inntil 1916 utarbeidet på grunnlag av bergmestrenes beretninger. I 1916 blev der utarbeidet et felles skjema som skulde innsendes av alle bergverk. Opgavene fra bergverkene blev på denne måte mere ensartet og noget utvidet. Området for statistikken er meddelt ved bergverksloven og omfatter all grube- og bergverksdrift som er underlagt bergmestrenes kontroll. Man fikk derved ikke med den metallproduksjon som ikke foregår i forbindelse med grubedriften. For å få en fullstendig oppgave over metallproduksjonen har man fra 1923 av innsamlet oppgaver hos de metallproduserende bedrifter, som ikke står under bergmestrene. Dette forsøk er lyktes, og bergverksstatistikken gir fra nevnte år av en fullstendig oppgave over vår metallproduksjon.

Industristatistikk.

Som nevnt ovenfor gikk industristatistikken i 1900 over til Riksforsikringsanstalten. I 1909 og 1910 foretok Byrået de spesielle industritellinger: fabrikkteilingen og håndverksteilingen. Disse tellinger gir i mange retninger nye opplysninger om Norges industri. Vi skal her nevne at det er første gang der innsamles produksjonsoppgaver for industrien, og at der med teilingen også er kombinert en fullstendig arbeidslønns og arbeidstidsstatistikk. I 1916 blev der på nytt foretatt en undersøkelse av industriens produksjon, hvis planleggelse og utarbeidelse skyldes avdøde byråchef Toftdahl. Hensikten var den gang at denne produksjonsundersøkelse skulde gjentas årlig, men forholdene under og efter krigen har gjort at dette ennu ikke er blitt satt i verk.

Efterat industristatistikken på nytt i 1922 er ført tilbake til Byrået, har denne undergått nogen mindre forandringer. Så lenge man ikke får optatt ny produksjonsstatistikk, er der imidlertid lite nytt å gjøre med dette materiale.

Handelsstatistikk.

Den viktigste reform i handelsstatistikken før krigen brøt ut var som nevnt ovenfor utgivelsen av en fyldig månedsstatistikk over handelsomsetningen fra 1913 av. I slutten av 1920 blev spørsmålet om en reform av handelsstatistikken tatt op på nytt, og det lykkedes å gjennomføre denne reform fra 1922 av for utførselsstatistikken.

Reformen går i korthet ut på at der blir gjennomført verdideklarasjon, og at oppgavene over hvert vareparti blir sendt direkte inn til Byrået til bearbeidelse. Reformen av statistikken over innførselen har man derimot ikke på grunn av manglende bevilgning kunnet gjennomføre; dog er der på dette område også skjedd den endring at verdien av innførselen fra 1924 av blir beregnet for hver måned, ikke som tidligere bare for hvert år. For å gi en hurtigere oversikt over utenrikshandelen har man fra 1921 av hvert år gitt en foreløbig oversikt over handelsomsetningen i årets løp i Statistiske Meddelelser. Likeledes har man hvert kvartal foretatt beregninger over endringer i handelens volum, beregninger som også offentliggjøres i Statistiske Meddelelser.

Ved siden herav skal nevnes at man for å få et sikrere holdepunkt for å kunne bedømme disse endringers betydning har foretatt en analyse av sesongsvingningene i innførselen og utførselen.

Skipsfartsstatistikk.

Skipsfartsstatistikken har i de 25 år som er gått, særlig i den senere periode, heller gått tilbake i kvalitet enn frem. Ved opprettelsen av skipsregistret i Sjøfartskontoret gikk utarbeidelsen av oppgavene over handelsflåtes størrelse og sammensetning over til dette kontor, som leverer de tabeller som angår denne til Byrået. Ved lov av 1902, som trådte i kraft 1904, blev det pålagt rederne å innsende oppgaver over de reiser i utenriksk fart som i løpet av året har vært foretatt av deres skib. Disse blev lagt til grunn for oppgavene over den norske flåtes utenrikske fart. Dette representerte en hel systemforandring fra den ordning man hadde tidligere, da oppgavene blev bygget på fortegnelser fra de norske konsulater over de til og fra konsulatdistriktet inn- og utklarerte skib. Oppgavene over den norske flåtes fart er utarbeidet og trykt til og med 1910; de er sløffet i 1911 og 1912, de er igjen trykt i 1913, siden har de ikke vært utarbeidet. For 1920 og 1921 blev der utarbeidet en oppgave over hvordan flåten fordelte sig på fart i forskjellige farvann. For året 1924 blev der innsamlet oppgaver over skipsfartens utgifter i utlandet. Fra 1925 av har man igjen tatt op bearbeidelsen av farten mellom de forskjellige havner.

Statistikk over aktieselskap.

Siden 1901 begynte man på grunnlag av handelsregistrene å offentliggjøre en statistikk i Meddelelser over nyanmeldte og ophørte aktieselskap. I 1910

blev der utgitt en utførlig utredning over aktieselskap fra 1892 til 1906, og denne publikasjon blev fortsatt i 1912 med en oversikt over utviklingen siden 1891. Senere er der gitt årlige korte oversikter i Meddelelser over nye og opførte selskap og forandringer i bestående selskap

Bankstatistikk. Aktiebanker.

Fra 1900 av blev statistikken over aktiebankene grunnlagt på opgaver som blev innsamlet ved hjelp av skjemaer utfylt av bankene selv. Tidligere var den bygget på bankenes regnskap. I denne statistikk vil der bli nogen forandringer efterat bankinspeksjonen er kommet i virksomhet fra 1925 av. Den månedlige statistikk over aktiebanker blev tidligere utarbeidet av Finansdepartementet og utarbeides nu av bankinspeksjonen.

Sparebanker. I den årlige sparebankstatistikk er der ikke foretatt nogen vesentlige endringer. Derimot har man utvidet den månedlige sparebankstatistikk fra 1918 av. Fra og med 1925 er opgavene yderligere utvidet.

Annen økonomisk statistikk.

Emisjoner. Fra 1916 av begynte Byrådet å bearbeide opgaver over offentlige emisjoner, som siden 1922 kvartalsvis er gitt i Meddelelser.

Finanstellingen. På grunn av den økonomiske situasjon blev der i 1919 optatt en telling over Norges tilgodehavender i utlandet. Denne telling er senere etterfulgt av tellinger som omfatter både tilgodehavender og gjeld i 1924 og 1925 og vil bli fortsatt fremover.

Konjunkturstatistikk og almindelig økonomisk oversikt. Fra 1922 har Byrådet i sine Meddelelser ofret spørsmålet om den økonomiske situasjon og utvikling adskillig oppmerksomhet. Statistisk bidrag til belysning av disse forhold gir først og fremst den konjunkturtabell som regelmessig siden denne tid tas inn i Statistiske Meddelelser. Denne konjunkturtabell har hvert år vært ledsaget av en oversikt over den økonomiske utvikling i årets løp. En nærmere analyse av disse tallrekker er gitt i forskjellige spesialartikler, som f. eks. artiklene om seddelcirkulasjonen i Norge fra 1852, seddelcirkulasjonen i Danmark, Norge og Sverige, konkursene fra 1895. Likeledes har man fra 1924 av konstruert en engrosindeks og allerede fra 1922 av en aktieindeks. Der er gjort forsøk på å konstruere et konjunkturbarometer, men på grunn av det korte tidsrum våre konjunkturopgaver spenner over har man foreløpig måttet opgi dette.

Rettsstatistikk.

Kriminalstatistikken blev efter den nye straffelov, som trådte i kraft i 1902, omlagt i forskjellige retninger. Fra 1905 av bringer denne statistikk også opgaver over de betinget straffelte. Det omfang statistikken får ved omlegningen i 1902 og utvidelsen i 1905 beholder den inntil 1923, da man på grunn av forskjellige forhold, vesentlig ønsket om å kunne lette påtalemyndighetenes ar-

beide med statistikken, er gått til en revisjon og omlegning som gjør at stoffet for fremtiden vil bli gitt i en mere sammentrengt form, men til gjengjeld mere gjennemarbeidet enn før. Samtidig blev der lagt en plan for å utarbeide en tilbakefallsstatistikk for løslatte fanger. Denne tilbakefallsstatistikk er det meningen at Fengselsstyrelsen skal utarbeide.

Statistikken over forsømte barn er som tidligere nevnt fra 1918 av overtatt av Byrådet, som i forskjellige retninger har omlagt den og latt den trykke i mere innskrenket form.

Om statistikken over den civile rettspleie er der intet særlig å merke i tidsrummet. Heller ikke har skiftestatistikken undergått store forandringer. Det skal dog merkes at man for årene 1903—06 optok en statistikk over de privat skiftede dødsboer, og at denne statistikk på nytt blev optatt for årene 1913/14—1915/16. Behandlingen av konkursstatistikken som et ledd i den almindelige konjunkturstatistikk er nevnt ovenfor. Siden 1920 har man dessuten behandlet farskaps- og bidragssakene i spesielle oversikter trykt i Statistiske Meddelelser. Der er der også gitt en oversikt over Arbeidsrettens virksomhet 1916—20.

Valgstatistikk.

Som ovenfor omtalt er statistikken over stortingsvalg fra 1907 av overtatt av Stortingets kontor.

Statistikken over kommunevalgene begynner i 1907 og er siden utgitt av Byrådet uten vesentlige endringer i dens form.

Finansstatistikk.

Statistikken over de kommunale finanser har først efter at det nye regnskapsskjema for byene blev fastsatt i 1924 undergått nogen forandringer og vil ikke kunne bringes i moderne form før et lignende regnskapsskjema er blitt fastsatt for landdistriktene. På grunn av den rolle som opgavene over kommunens lånegjeld spiller har man for årene 1922—25 hvert år innsamlet og utgitt en særskilt oversikt over kommunenes gjeld.

Man har tidligere nevnt at statistikken over statens finanser fra 1925 av er overtatt av Byrådet. Den første utgave er trykt i 1926 og omfatter regnskapene fra 1913—14 av. Der er søkt gjennomført en ensartet gruppering for alle disse år av inntekter og utgifter, likesom man har lagt til grunn en sondring som nu er gjennomført i budgettene mellom kapitalinntekter og kapitalutgifter og driftsinntekter og driftsutgifter.

Som man vil se av denne oversikt er der fremdeles endel statistikk som ikke hører inn under Byrådet. Denne statistikk faller i to grupper, nemlig

statistikk som betales av Byrået, og hvis form og omfang bestemmes av dette, og statistikk som Byrået ikke har nogen innflydelse på. Den første gruppe omfatter: Skolestatistikk (Kirkedepartementet), Fiskeristatistikk (fiskeridirektøren), Fengselsstyrelsens årbok (ekspedisjonschefen for fengselsvesenet), Sinnssykeasylenes virksomhet (overlægen for Sinnssykevesenet), Statistikken over de Spedalske (medisinaldirektøren), Veterinærstatistikk (veterinærdirektøren) og Statistikken over Stortingsvalgene (Stortingets kontor). Den annen gruppe omfatter: Forsikringsstatistikk (Socialforsikring) (Riksforsikringsanstalten), Forsikringselskapene (Forsikringsrådet) og Norges Brandkasse (Brandkassen), Jernbane, Post- og Telegrafstatistikk (vedkommende etat).

Den statistikk som utarbeides utenfor Byrået har i de siste 25 år hatt et betydelig omfang. Av Byrået er der i denne periode utgitt 472 publikasjoner og av andre institusjoner 372. Ved den centralisasjon som har funnet sted i det siste er dette forhold betydelig endret.

Det sier sig selv at den utvidelse av Byråets virksomhet som har funnet sted i disse år både har måttet sette sitt preg på dets budgett og personalets antall. For å få en sammenligning mellom utgiftene ved begynnelsen av perioden, ved krigens utbrudd og nu er man nødt til å regne med utgifter til den statistikk som nu er opført på Byråets budgett. Vi får da at utgiftene i 1900 var ca 140 000 kroner, i 1913—14: 201 000 kroner, og for 1926 - 27 er der bevilget 426 000 kroner. Stigningen i utgiftene fra krigens begynnelse til nu svarer altså omtrent til fallet i pengenes verdi. Av statens samlede driftsutgifter utgjorde utgiftene til statistikk ved krigens utbrudd 1.6 ‰, mot nu 1.1 ‰. Relativt sett er altså utgiftene nu lavere enn før krigen.

Byråets personale består nu av 40 fast ansatte tjenestemenn og 24 ekstraarbeidere.

I de 25 år som er gått av dette århundrede er, som man vil forstå av ovenstående oversikt, de felter som statistikken har lagt under sig utvidet. Det er en naturlig utvikling. Statistikken skapes nemlig av menneskenes behov for kunnskap om samfundets tilstand, og jo mere innviklet samfundsforholdene blir, og jo mere man prøver på å få herredømme over dem, dess sterkere blir behovet for kunnskap om hvordan tilstanden er.

For den enkelte mann i hans lille bedrift vil statistikken synes overflødig fordi forholdene er så enkle at han kjenner og kan ha oversikt over alle detaljer. Vokser bedriften og blir stor, må også den enkelte mann gripe til statistikkens hjelp for å kunne bevare oversikten og få plan i sin ledelse. Gjelder det samfundet som helhet, så kommer man ingen vei uten statistikkens hjelp. Den blir på et vis et av statens og samfundets viktigste synsapparater.

Disse forhold er det som gjør at nye samfundsspørsmål skaper ny statistikk. Det var således arbeidsledigheten i begynnelsen av århundredet som skapte

socialstatistikken. Det var da alkoholspørsmålet blev aktuelt at alkoholstatistikken blev skapt. Det var behovet for å kjenne å følge fra måned til måned vårt økonomiske mellemværende med utlandet som gjør at der blir foretatt verdiberegninger av vår handelsomsetning hver måned. Det er det fallende fødselstall som har gjort det nødvendig å foreta næriere undersøkelser om barnetallet i ekteskapene, og det er vår store dødelighet blandt ungdommen som gjør det nødvendig å undersøke hvilke lag i folket og hvilke landsdeler i Norge som er særlig rammet — for å nevne noen eksempler på hvordan statistikken kommer op.

I den tid som vi nu gjennomlever trenger de økonomiske spørsmål sig frem i første rekke, og statistikkens betydning for løsningen av disse spørsmål er overordentlig stor. Der er på dette område også i de senere år utført et betydelig arbeide. Det beste eksempel tør kanskje være den rolle som statistikken nu spiller for konjunkturforskningen og konjunkturbedømmelsen. Det nye som her er skapt på dette område, først og fremst i de Forenede Stater, danner grunnlaget for det systematisk bevisste arbeide man har satt i gang for å dempe konjunktursvingningene. I det statistiske forskningsarbeide som drives i de Forenede Stater med en intensitet som aldrig før deltar ikke bare den offisielle statistikk, men også private forskningsinstitutter og videnskapsmenn.

I vårt land vil dette som det annet statistiske forskningsarbeide først og fremst måtte utføres av den administrasjon som leder den offisielle statistikk. Det er derfor nødvendig at denne står i kontakt med det som skjer, er opmerksom på de nye spørsmål som melder sig og ikke bare er i stand til å innsamle råmateriale, men også til å foreta en objektiv og videnskapelig tolkning av det materiale som innsamles. Dermed får en slik institusjon preget av et forskningsinstitutt

Det er ut fra dette syn på statistikken at Byråets arbeide er lagt an, og man håper at det kan fylle sin oppgave til tross for at man må regne med at det i de nærmeste år blir vanskelige arbeidsvilkår for Byrådet som for all annen statsvirksomhet.

TIDEN FRAM TIL 1951
1926—1951

Tiden fram til 1951.

I årene like etter den første verdenskrig ble arbeidet i Statistisk Sentralbyrå først og fremst konsentrert om å bringe statistikken à jour igjen etter forsinkelsen i krigsårene.

På den tiden ble bare en del av den offisielle statistikk utarbeidd i Byrået. En stor del av statistikken var spredd på en rekke departementer og institusjoner som hver arbeidde med sin spesielle fagstatistikk. Denne desentraliseringen gikk i mange tilfelle tilbake til tiden etter århundreskiftet, og var hverken effektiv eller økonomisk. Byrået så det derfor som sin oppgave å samle mest mulig av Norges offisielle statistikk under sin kontroll. I 1921 tok Byrået således over utarbeidelsen av industristatistikken fra Riksforsikringsanstalten. Sentraliseringstanken ble støttet av Stortingets Sosialkomité og av Statens forenklings- og sparekomité som i sin «Innstilling I» av 1923 tilrådte at sentraliseringen burde fortsette slik at Byrået etter hvert kunne overta all offisiell statistikk som ikke av administrative grunner måtte utarbeides av vedkommende fagadministrasjon.

Statens forenklings- og sparekomité foreslo også en rasjonalisering og en delvis innskrenking av statistikken. Blant de publikasjoner som Komitéen foreslo sløyfet var Amtmennenes 5-års beretninger. Ved kongelig resolusjon av 11. juli 1924 ble det så bestemt at 5-års beretningene ikke lenger skulle innhentes. Beretningene hadde da vært publisert fra 1827 og fram til perioden 1910—1915.

Med støtte i innstillingen fra Statens forenklings- og sparekomité og i samarbeid med de enkelte faginstitutioner, ble det i årene 1924 og 1925 overført en rekke statistikker til Byrået. 1. juli 1924 overtok Byrået således sosialstatistikken fra Sosialdepartementet, statistikken over tariffoverenskomster og arbeidskonflikter fra Riksmeglingsmannen og skogbrann- og jaktstatistikken fra Landbruksdepartementets skogkontor. Året etter ble medisinalstatistikken ført over fra Medisinaldirektøren, statistikken over høstutbyttet og meieristatistikken fra Landbruksdirektøren og statistikken over statskassens finanser fra Finansdepartementet. Noe senere, i 1936, ble statistikken over sinnssykeasylenes virksomhet tatt over av Byrået, og i 1937, statistikken over statsskattelikningen.

Selv etter denne sentraliseringen gjensto det en del statistikk som fortsatt ble utarbeidd i de enkelte departementer. Det gjaldt for eksempel statistikken over skolevesenets tilstand og fagskolestatistikken som fortsatt ble utarbeidd av Kirke- og Undervisningsdepartementet. Men med de tiltakene som var satt i verk, var en kommet så langt med sentraliseringen av den norske statistikken som det på den tiden var mulig.

Det var også en del fagstatistikk som ikke lot seg overføre til Byrået av praktiske grunner. Det gjaldt for eksempel postvesenets og jernbanens statistikk og fiskeristatistikken. Her fikk Byrået imidlertid i 1924 mandat til å bestemme statistikkens «omfang og form». Byrået fikk med det kontroll over all den statistikk som ble offentliggjort i rekken «Norges offisielle statistikk».

Overføringen av arbeidet fra de forskjellige faginstitusjoner til Byrået medførte en betydelig øking av Byråets arbeidsområde. Byrået fikk imidlertid ikke tilsvarende økte bevilgninger til nytt personale og til tekniske hjelpemidler. Ved overtakelsen av sosialstatistikken, fikk Byrået riktignok overført fra Sosialdepartementet noen sekretærer og assistenter, og i forbindelse med medisinalstatistikken en sekretær, men det var ikke tilstrekkelig til å få utført det ekstra arbeid som ble pålagt. Det ble ikke opprettet nye stillinger i forbindelse med overførselen av landbruksstatistikken og finansstatistikken. Hele omorganiseringen av den offisielle statistikk førte derfor til ganske store besparelser for Staten, men samtidig til en sterkt økt arbeidsmengde og vanskelige arbeidsforhold for Byrået.

Norsk statistikk har alltid vært nær knyttet til utviklingen i landet og statistikkens arbeidsoppgaver har for en stor del vært bestemt av den økonomiske og sosiale politikk som har vært ført. Slik var det også i mellomkrigsperioden. I årene mellom de to verdenskriger var det de økonomiske problemer som dominerte og det var også på dette felt at de viktigste statistiske nyvinninger kom til å ligge.

Norge var i 1920- og 1930-årene inne i en omskiftende og vanskelig økonomisk periode hvor avsetningsvansker og svingende pengeverdi skapte alvorlige problemer for næringslivet. For jordbruket skapte deflasjonen i slutten av 1920-årene en alvorlig gjeldskrise.

Det var av den aller største viktighet både for de offentlige myndigheter som stelte med den økonomiske politikk og for private næringsdrivende å ha deltaisert statistikk som til enhver tid kunne vise den utvikling som fant sted på de ulike områder. Slik norsk statistikk var i midten av 1920-årene fylte den ikke de krav som ble stilt til den. En hadde riktignok omfattende statistikk på mange områder, men det gjaldt for en stor del befolknings- og sosialstatistikk og bare i mindre utstrekning økonomisk statistikk.

På en rekke vesentlige områder var det store huller i statistikken. En hadde således for industriproduksjonens vedkommende ingen nyere data enn produksjonsstatistikken av 1916, som var en engangsundersøkelse, og hvor

tallene dessuten var påvirket av de spesielle forholdene som hersket under krigen. Videre fantes det ikke oppgaver over den innenlandske handelsomsetning for å nevne et område hvor data manglet helt. Inntil midten av 1920-årene hadde en heller ikke noen fullstendig oversikt over betalingsforholdene mellom Norge og utlandet til tross for at valutaproblemet på den tid var brennaktuelt.

I 1920-årene kom konjunkturforskningen sterkt i forgrunnen rundt om i verden. Studiet av svingningene i næringslivet var på den tiden dominert av analysen av bevegelsene i de ulike priser og mengder og av tidsforskyvningen mellom dem. For å kunne følge konjunkturere på denne måten var det nødvendig å ha en rekke pris- og mengdeindekser; og for å kunne lage indekser trengtes det et detaljert kjennskap til de enkelte næringers struktur. I Sambandsstatene og i enkelte europeiske land var en kommet langt på dette området. I Norge derimot var en i midten av 1920-årene bare så vidt begynt å bygge opp de økonomiske indeksseriene. Private institusjoner hadde riktignok i krigsårene laget prisindekser for engrosprisene, og Sosialdepartementet hadde en levekostnadsindeks som for øvrig ble overtatt av Byrået ved årsskiftet 1918—19, men en hadde f. eks. ingen indeks for industriproduksjonen.

Byråets nye arbeidsoppgaver i mellomkrigsårene kan deles i to hovedgrupper. For det første gikk en inn for å bygge ut næringsstatistikken både ved mer detaljert strukturanalyse av de viktigste næringer og ved å hente inn årlige oppgaver over produksjon, råstofforbruk og beskjeftigelse. Hvor det var mulig, søkte en også å få oppgave over produksjonsutstyret eller kapitalen i næringen. Dessuten så Byrået det som sin oppgave å bygge ut finansstatistikken og de økonomiske indeksene slik at en bl. a. skulle få tilfredsstilt konjunkturforskerens krav.

De vanskelige økonomiske forholdene Byrået arbeidet under og de administrative problemer en støtte på ved gjennomføringen av den nye statistikken gjorde det umulig å foreta en systematisk og planmessig oppbygging av norsk statistikk etter en på forhånd lagt generalplan. Det ble heller slik at Byrået tok opp de enkelte oppgavene etter som de meldte seg eller etter som en så muligheter for å få gjennomført dem i praksis. Men målet var hele tiden det samme, å bygge ut og rasjonalisere statistikken slik at den kunne tilfredstille administrasjonens og næringslivets krav.

Det er ikke mulig i denne korte beskrivelsen å gi noen fullstendig oversikt over Byråets arbeid i mellomkrigsårene. Her skal en derfor bare nevne det viktigste som ble gjort. På den økonomiske statistikkens område var kanskje oppbyggingen av en produksjonsstatistikk for industrien det mest betydningsfulle tiltak. En hadde i lengre tid hatt produksjonsoppgaver for enkelte områder slik som for bergverksdriften, men det forelå bare spredte undersøkelser over den samlede industriproduksjonen. Fabrikktellingen i 1909 ga en slik oversikt og likeledes produksjonstillingen i 1916.

Byrået hadde opprinnelig tenkt å fortsette med periodiske tellinger med flere års mellomrom og planla også å sette i gang en slik telling i 1926. Til dette formålet ble det foreslått brukt 5 000 kr., men beløpet ble ikke bevilget; og det til tross for at det både i Stortinget og fra næringslivet ble uttalt ønske om å få oppgaver over den industrielle produksjon. Et par år senere bevilget imidlertid Stortinget 10 000 kr. til produksjonsstatistikken og med de midlene kunne arbeidet settes i gang. Oppgavene ble første gang hentet inn for året 1927. Det ble snart klart at produksjonsstatistikken for industrien måtte utarbeides årlig om den skulle ha full nytte. Allerede året etter, i 1928, ble derfor tellingen gjentatt og siden den tiden gikk den inn som et fast ledd i Byråets regulære statistikk.

Det var ikke mulig å ta med alle bedrifter i produksjonsstatistikken. Grensen ble satt ved bedrifter hvor det ble utført mer enn 12 000 timeverk i året, dvs. bedrifter som hadde 5 arbeidere eller mer. Et betydelig antall småbedrifter ble derved holdt utenfor; men for den samlede produksjon i industrien betydde disse små bedriftene lite. Det var også nødvendig å holde utenfor enkelte næringer slik som bygg og anlegg hvor det var vanskelig å få oppgaver og enkelte industrigrener bl. a. bakerier hvor det var særlig mange små bedrifter som ville falle utenfor statistikkens ramme. Til tross for denne avgrensingen betydde produksjonsstatistikken et langt skritt framover. En kunne til og med si at Norge med den nye statistikken hadde fått en bedre oversikt over industrien enn de fleste andre industriland hadde på den tiden, særlig fordi den norske statistikken foruten oppgaver over produksjonen av enkelte varer også ga detaljerte data for råstoffbruket og forbruket av brensel og hjelpestoffer.

I de årene som fulgte ble produksjonsstatistikken holdt innen den rammen som var trukket opp, men oppgavene ble etter hvert bedre og bedre og det ble også mulig å foreta en mer detaljert bearbeidelse av det innkomne materialet. Således begynte Byrået i 1933 å utgi fylkesvise oversikter over industriproduksjonen og fra 1934 også fylkesvise oppgaver over råstoffforbruket.

Handelsstatistikken, særlig innførselsstatistikken, var i 1920-årene ufullstendig og mangelfull og statistikken for hele året kom først ut lenge etter årets slutt. For eksporten hadde en riktignok gjennomført en utvidelse og rasjonalisering i 1922 ved hjelp av individuelle verdianmeldelser fra eksportørene. Men det lyktes ikke den gangen å gjennomføre tilsvarende forbedring for innførselsstatistikken. Det var en særlig stor mangel at en ikke hadde oppgaver over verdien av hver enkelt innført vare, men måtte nøye seg med å innhente prisoppgaver for innførselsvarene som så ble multiplisert med handelsstatistikkens mengdetall for å få fram beregnede innførselsverdier. Spesifikasjonen på varer var ikke så detaljert som ønskelig og den håndbearbeidelsen som ble brukt ved utarbeidelsen av statistikken var tungvinn og usikker.

Byrået slapp ikke tanken om å få modernisert innførselsstatistikken og ba gang på gang om bevilgning til arbeidet. Det gjaldt først og fremst å få individualoppgaver fra importørene over varenes verdi. Dessuten måtte en ha en bedre varespesifikasjon.

Det var ikke noe stort beløp som trengtes til reformen. Det dreide seg om ca. 30 000 kr. om året, men samtidig regnet en da at tolletaten, som hittil hadde utført en god del av det forberedende arbeidet med innførselsstatistikken, ville kunne redusere sine utgifter slik at nettoutgiftene ved omleggingen ikke ville bli større enn omtrent 20 000 kr. pr. år. Det var imidlertid ikke mulig å få bevilget dette beløpet.

Omleggingen av innførselsstatistikken var ikke bare et spørsmål om bevilgning, men også om samarbeid med tolletatens folk som skulle hente inn oppgavene. Byrået hadde her mange og lange konferanser før det endelig lyktes å få gjennomført systemet i prinsippet. Endelig var det også nødvendig å ha hjelp fra importørene som jo i og med det nye systemet ville bli pålagt et større arbeid enn tidligere.

For budsjettåret 1931—32 ble endelig det nødvendige beløpet til handelsstatistikken omlegging bevilget, og nyordningen ble satt i gang fra 1. januar 1932. Samtidig gikk en da over til full maskinbearbeidelse av handelsstatistikken ved et hullkortanlegg som Byrået skaffet seg.

Det viste seg snart at moderniseringen av handelsstatistikken hadde vært et vellykket foretagende. Under depresjonen i begynnelsen av 1930-årene ble den handelspolitiske krisen skjerpet og det ble viktigere enn noen sinne å ha en korrekt og detaljert handelsstatistikk som grunnlag for handelsforhandlingene og for tollpolitikken. Da Tyskland, og etter hvert flere andre europeiske land innførte clearingssystemet for sin utenrikshandel, økte behovet for handelsstatistiske oppgaver ytterligere. Som en følge av den sterke etterspørselen etter detaljerte handelsstatistiske oppgaver både fra offentlige myndigheter og fra private, ble varenomenklaturen etter hvert betydelig utvidd. I 1935 ble det så foretatt en oppdeling av oppgavene til handelsstatistikken slik at en fikk innførselen fordelt etter innkjøps- og produksjonsland og utførselen etter salgs- og forbruksland. Dette nødvendiggjorde nye og mer detaljerte varemeldelser, men etter at disse forbedringene var gjort, hadde Norge en moderne og effektiv handelsstatistikk.

Helt siden 1866 hadde varene i handelsstatistikken vært delt opp i 25 hovedgrupper og en rekke undergrupper. I 1930-årene arbeidet den statistiske ekspertkomité i Nasjonenes Forbund med en ny gruppeinndeling og la som resultat av sitt arbeid fram et forslag om en «Minimum List of Commodities for International Trade Statistics» hvor varene ble delt inn i 48 kapitler uten noen undergruppering. Norge gikk, som et av de første landene, over til denne nye internasjonale varegrupperingen.

Også på en rekke andre felter ble det i slutten av 1920-årene og i 1930-

årene satt i gang ny statistikk. Fra 1929 av ble det av Norges Vassdrags- og elektrisitetsvesen utarbeidd en elektrisitetsstatistikk. Denne ble i 1936 overtatt av Byrået. I 1937 kom skipsfartsstatistikken ut i ny og sterkt omarbeidd form etter at offentliggjørelsen av denne viktige statistikken hadde vært sløffet i en årrekke. I 1938 ble Byråets skattestatistikk betydelig utvidd ved at en overtok den likningsstatistikken som inntil da hadde vært utarbeidd av fylkesskattestyrene.

Rammen for befolkningsstatistikken ble også atskillig utvidd, og det ble etter hvert foretatt en rekke nye undersøkelser til belysning av befolkningens fruktbarhet, sykdomsforhold og dødelighet.

Etter at dødsårsaksstatistikken var overtatt av Byrået, ble det mulig å knytte denne statistikk sammen med den alminnelige dødelighetsstatistikk, og fra 1928 av er statistikken over dødsårsaker utarbeidd på grunnlag av de originale dødsmeldinger fra legene.

Sålangt det har vært mulig, har Byrået under utarbeidelsen av dødelighetsstatistikken søkt å følge de internasjonale regler. I begynnelsen av 20-årene ble det innledet et samarbeid med Sverige og Danmark, og i 1926 ble de tre land enige om en felles liste for klassifikasjonen av dødsårsaker, og denne var i bruk til 1940. Senere har Norge sammen med de andre skandinaviske land, fulgt de internasjonale retningslinjer innenfor befolkningsstatistikken.

I publikasjonen «Folkemengdens bevegelse 1921—1932» ble det gitt en detaljert analyse av befolkningsutviklingen i Norge.

I tillegg til den årlige statistikken ble det i mellomkrigsårene foretatt en rekke større periodiske tellinger eller engangsundersøkelser. I 1929 og igjen i 1939 hadde Byrået således jordbrukstelling. I forbindelse med jordbrukstellingen i 1929 ble det foretatt en pelsdyrtelling. Siden den tid er det holdt tre særskilte pelsdyrtellinger.

I forbindelse med den ordinære folketellingen i 1930 ble det foretatt en spesiell undersøkelse over befolkningens inntekt og formue etter skattelikningen i 1930—31. Byrået hentet også inn oppgaver til en arbeidsledighetstelling i forbindelse med folketellingen. I 1932 ble gårdbrukernes og småbrukernes formue og gjeld telt. Liknende undersøkelser er gjort i alt tre ganger under og etter krigen.

En av de viktigste tellingene i mellomkrigsårene var bedriftstellingen av 1936 som ga en detaljert oversikt over store deler av næringslivet. Oppgaver ble innhentet både fra industrien, handelsvirksomheten, hoteller og restauranter, transportvirksomheten, banker og forsikringsselskaper. Jordbruket, skogbruket og fisket ble holdt utenfor. Bedriftstellingen var meget omfattende. Mens for eksempel den årlige produksjonsstatistikken bare tok med bedrifter over 5 arbeidere, tok bedriftstellingen av 1936 med alle industribedrifter så sant de minst hadde en lønt arbeider. I de andre næringsgruppene ble alle bedrifter tatt med uansett størrelse.

Statistikken ga oppgaver over både bedriftsformen, eierforholdet, størrelsen, beskjeftigelsen og omsetningen. Den er den mest detaljerte strukturanalyse som hittil er offentliggjort over næringslivet i Norge.

En kunne også nevne en rekke andre undersøkelser. Høsten 1925 forsøkte således Byrået å sette i gang en husholdningsundersøkelse, men uten hell fordi det ikke var mulig å skaffe regnskapsførere til de husholdningsregnskapene som skulle danne grunnlaget for statistikken. For årene 1927—28 fikk en imidlertid ordnet denne saken og undersøkelsen ble satt i gang. Den hadde stor interesse fordi den ga detaljert kjennskap til forbruket i Norge; men størst betydning fikk den som grunnlag for en revisjon av levekostnadsindeksen.

For 1936—37 og hvert år senere inntil krigen søkte Byrået om å få bevilgninger til en ny husholdningsundersøkelse som blant annet skulle brukes til en omfattende dyrstedsgruppering. Det lyktes imidlertid ikke å få midler til å gjennomføre disse planene før krigen stoppet alle nye tiltak.

I tillegg til de årlige og periodiske tellinger la Byrået i mellomkrigstiden stor vekt på å utarbeide indekser for den økonomiske utvikling. Av de nye indekser Byrået begynte å publisere i mellomkrigsårene var den månedlige indeksen for industriproduksjonen uten sammenlikning den viktigste. Vektgrunnlaget for denne indeksen bygde på den årlige produksjonsstatistikk, mens de månedlige oppgaver over produksjonen ble hentet inn fra et mer begrenset antall bedrifter. Samtidig ble det regnet ut en årlig produksjonsindeks på grunnlag av oppgavene fra alle bedriftene i årsstatistikken. I 1935 begynte Byrået å offentliggjøre en kvartalsvis beskjeftigelsesindeks bygd på oppgaver fra et representativt utvalg bedrifter. Denne indeksen opphørte etter at Arbeidsdirektoratet hadde bygd opp sin sysselsettingsstatistikk.

Inntil midten av 1930-årene hadde man i Norge ingen løpende statistikk over verdien av den innenlandske vareomsetning. I 1935 påla imidlertid Stortinget en alminnelig omsetningsavgift for engros- og detaljhandelen, som ble beregnet som en fast prosent av det omsatte beløp. Skatten ble innbetalt hver annen måned og ga et brukbart grunnlag for en indeks for detaljomsetningen. Byrået nyttet sjansen og detaljomsetningen ble beregnet fra og med 1936.

I tillegg til de nye indeksene ble det også arbeidd atskillig med forbedring av de gamle. Allerede tidlig i 1920-årene hadde en som nevnt indekser for både engrospriser og levekostnadene, men grunnlaget for disse indeksene var ikke helt tilfredsstillende. For engrosprisindeksen, som for første gang ble utarbeidd i 1924, måtte en således gå tilbake til 1916 for å finne et brukbart vektgrunnlag. Når dette året ble valgt var det først og fremst fordi en da hadde produksjonsstatistikk for de viktigste næringene. Etter at en fikk den årlige produksjonsstatistikken i 1927 og etter at jordbruksstatistikken

var blitt vesentlig forbedret, fikk en grunnlag for å beregne nye vekter og dette ble gjort i 1928. En ny justering av vektene ble gjort i 1939.

For levekostnadsindeksen hadde en inntil husholdningsundersøkelsen i 1927—28 ble foretatt, bare det foreldede grunnlaget fra 1912—13 å bygge på. I og med husholdningsundersøkelsen fikk en et nytt og mer fullstendig grunnlag for den nye indeksen. Etter som forbruket endret seg utover i 1930-årene ble det behov for nye undersøkelser til revisjon av vektgrunnlaget, men det lyktes som nevnt ikke å skaffe de nødvendige midler til dette arbeidet.

Aksjeindeksen hørte også med til de indekser som kom i første delen av 1920-årene. I 1932 ble det foretatt endringer i beregningsmetoden.

De små bevilgningene i enkelte av mellomkrigsårene og særlig i deprejionsperioden i begynnelsen av 1930-årene ga seg utslag på flere områder. For personalet førte det til at det ble opprettet få nye stillinger slik at mange funksjonærer i årevis var ansatt som ekstraarbeidere uten å få anledning til å rykke opp i faste stillinger. Avansementsmulighetene var også dårligere i Byrået enn i de fleste andre grener i sentraladministrasjonen.

De små bevilgningene virket også inn på nyanskaffelsene av kontorutstyr. Statistisk Sentralbyrå er mer avhengig av effektive kontormaskiner enn de fleste andre etater. I mellomkrigsårene lyktes det imidlertid bare i liten utstrekning å skaffe de nye og forbedrede maskinene som etter hvert kom på markedet.

Det eneste virkelige framskritt på dette området i mellomkrigsårene var det hullkortanlegget Byrået anskaffet til folketellingen i 1930 og det mer permanente anlegg en fikk i forbindelse med omleggingen av handelsstatistikken i 1932. Den representative bolig tellingen i 1938 ble også maskinbearbeidd. Mekaniseringen av den statistiske bearbeidelsen økte effektiviteten meget sterkt og gjorde det mulig å foreta betydelig mer detaljerte undersøkelser enn tidligere.

Til tross for at Byrået i 1920-årene overtok trykkingen av en hel del statistikk som ble utarbeidd utenfor Byrået, ble bevilgningene også under denne posten skåret ned. Til en viss grad ble de minskede bevilgningene kompensert ved nedgangen i trykkeprisene, men de midler som ble stilt til disposisjon til offentliggjørelse var så små at det ikke lenger var mulig å trykke den norske statistikken i tilnærmedesvis samme omfang som før. Mens det i 1921 ble trykt 4 000 sider, var sidetallet for de offisielle statistiske publikasjoner i 1927—28 kommet ned i 2 894 sider og for budsjettåret 1932—33 i 1 939 sider. En hadde da måttet slutte helt å trykke 18 publikasjoner, mens sidetallet for 8 publikasjoner var blitt sterkt redusert. En var gått så langt med nedskjæringene at andre offisielle institusjoner som var interessert i enkelte av de statistiske publikasjoner begynte å finansiere trykkingen selv. Således ble trykkingen av veterinærstatistikken en tid betalt av Veterinærdirektøren og bankstatistikken av bank- og sparebankinspeksjonen i Finansdepartementet.

Det kom krav fra mange kanter om at Byråets publikasjoner igjen skulle trykkes som før, og fra 1934—35 av begynte Byrådet å få større beløp til disposisjon. Da lå det imidlertid så mange utrykte manuskripter i Byrådet at det tok lang tid før en kom noenlunde à jour.

Krigsårene var på mange måter en passiv tid for Byrådet. Administrativt fortsatte stort sett alt som før. De tyske okkupasjonsmyndigheter blandet seg ikke inn i Byråets daglige drift, men hadde føling med Byråets arbeid gjennom en representant fra Rikskommisariatet. I oktober 1944 ble Byråets direktør, Gunnar Jahn, arrestert og senere «avsatt». Den nye «direktør» som ble tilsatt overtok imidlertid ikke stillingen.

Det rutinemessige arbeidet i Byrådet fortsatte uforandret under krigen, men det ble ikke satt i gang noen ny regulær statistikk. Den planlagte folketellingen i 1940 ble sløyfet. De ordinære publikasjonene fortsatte å komme ut en tid. I 1943 bestemte imidlertid okkupasjonsmyndighetene at statistikken ikke lenger skulle offentliggjøres, men bare brukes innen sentraladministrasjonen. Etter den tiden ble alle publikasjoner nummerert og bare sendt ut til et lite antall personer og institusjoner.

Arbeidet med den ordinære statistikken ble etter hvert atskillig forsinket. En hadde jo heller ingen interesse av å legge fram resultatene så hurtig som før. Men samtidig tok Byrådet etter eget initiativ opp enkelte viktige oppgaver med sikte på etterkrigstiden. Allerede fra 1940 av ble det samlet inn oppgaver over de direkte krigsskader. En arbeidet også med det teoretiske opplegget til og den praktiske gjennomføring av beregninger over nasjonalinntekten i årene 1935 til 1943.

I forbindelse med nasjonalinntektsberegningene ble det foretatt en undersøkelse over kapitalreduksjonen i Norge under krigen og en over okkupasjonskostnadene. Bakgrunnen for disse undersøkelsene er ganske interessant. I 1943 henvendte «minister» Prytz som satt i Finansdepartementet seg til Byråets direktør med anmodning om å sette i gang en undersøkelse over hvor meget den tyske okkupasjon kostet Norge. Meningen var at en på denne måten skulle skaffe et statistisk grunnlag for norske erstatningskrav mot Storbritannia når krigen var over. Byrådet satte i gang disse beregningene, men med ganske andre formål for øyet. Etter krigens slutt ble resultatene lagt fram av de norske representanter ved den Interallierte erstatningskonferansen i Paris høsten 1945, som grunnlag for det norske erstatningskravet overfor Tyskland.

Beregningen over nasjonalinntekten og kapitalreduksjonen ga et viktig grunnlag for den økonomiske planlegging i etterkrigstiden. Således har nasjonalbudsjettet bygd på det teoretiske og praktiske opplegg som her ble lagt.

Byrådet fortsatte i krigsårene å analysere den økonomiske utvikling. Helt siden 1927 var det årlig ved hvert års slutt utarbeidd en statistisk-økonomisk

oversikt over det forløpne år. Oversikten ble sendt til Stortinget som vedlegg til statsbudsjettet. I krigsårene ble disse oversiktene ikke gitt ut. I stedet arbeidet Byrået med en større samlet oversikt over alle krigsårene med detaljerte oppgaver for de enkelte næringer og for den finansielle utvikling i landet. Denne publikasjonen som heter «Statistisk-økonomisk utsyn over krigsårene» kom ut høsten 1945.

Sommeren 1945 kunne Byrået igjen ta fatt på det statistiske arbeidet med full kraft. En sto da overfor to hovedoppgaver. Den ene var å bringe statistikken à jour etter forsinkelsene i krigsårene. Den andre og største oppgaven var å bygge ut og modernisere statistikken så den kunne tilfredsstillende de sterkt økte kravene som ville bli stilt til den i etterkrigstiden.

Mangel på kontorlokaler, knapphet på kvalifisert sekretærhjelp og til visse tider av året også mangel på assistenthjelp, gjorde det vanskelig å løse begge disse oppgavene samtidig. Åjourføringen dro derfor ut lenger enn opprinnelig regnet med, men etter hvert ble statistikken fra Byråets hånd på de fleste områder brakt minst like bra à jour som før krigen. Den lange trykningstiden forsinker imidlertid fortsatt utsendelsen av publikasjonene sterkt.

Behovet for statistikk har etter krigen ikke bare vært større enn før, men har også skiftet karakter. De nye problemstillinger kan til dels føres tilbake til utviklingen i retning av mer offentlige inngrep i det økonomiske liv. Men til dels henger de også sammen med utviklingen innenfor den økonomiske vitenskap, som karakteriseres ved at teorien mer og mer blir lagt opp med sikte på statistisk underbygging og ved at de ymse sidene ved den økonomiske utvikling blir sett i sammenheng med hverandre slik at en får et totalbilde der begrep som for eksempel nasjonalprodukt, investering, konsum og sparing går inn som viktige ledd. For Byråets arbeid måtte dette få konsekvenser på to måter, for det første ble det nødvendigere enn noen gang før å fylle de hullene i statistikken som fortsatt eksisterte og for det andre måtte det legges mye større vekt enn tidligere på å standardisere de statistiske begrepene og inndelingene og på å gjøre dette slik at de logisk sett henger best mulig sammen.

Under arbeidet med å gjennomføre ensartede definisjoner og klassifiseringsprinsipper har tilrådingene fra F.N. og andre internasjonale organer gitt en god støtte. Dessuten har nasjonalregnskapet vært et viktig hjelpemiddel foruten at det i seg selv representerer en oversiktlig måte å framstille økonomisk statistikk på.

Det arbeidet på et nasjonalregnskap som ble påbegynt alt under krigen, ble etter krigen betydelig utvidd med sikte på å gi detaljerte årlige tall fra og med 1930. Arbeidet omfatter produksjons- og investeringskonti for i alt ca. 50 næringsgrener, systematiske analyser av stats- og kommuneregnskapene, materiale til belysning av inntektsstrukturen og oppsparingene i samfunnet,

detaljerte analyser av det private konsum, utviklingen på penge- og kapitalmarkedet o. l. Som biprodukt av undersøkelsen vil en få materiale for gjennomføring av kryssløpsanalyser, etterspørselsanalyser o. l. Første del av arbeidet er på det nærmeste avsluttet, og resultatene vil bli offentliggjort høsten 1951.

De største kravene til ny eller utvidd statistikk lå på det økonomiske området. Først og fremst var det behov for detaljerte strukturanalyser av en rekke viktige næringer hvor en før praktisk talt ikke hadde hatt slik statistikk. Dessuten trengtes det mer fullstendig statistikk over den årlige produksjon og omsetning i industri og jordbruk enn en hadde hatt tidligere. Videre manglet en fremdeles statistikk over lagerhold og over investeringene i bygninger, maskiner osv. For sosialstatistikken og befolkningsstatistikken var det også nødvendig med nyskapingner og utvidelser. Det var blant annet sterke krav om en mer detaljert lønnsstatistikk.

Byrået var like etter krigen dårlig rustet til å ta på seg de nye arbeidsoppgaver som ventet, både når det gjaldt personale og kontorutstyr.

Under henvisning til det økte behov for statistikk og de politiske partiers fellesprogram der det heter at en må få mer effektiv økonomisk statistikk, la Byrået sommeren 1945 fram et budsjettforslag for 1945/46 som betydde en vesentlig øking av personalet.

I størstedelen av mellomkrigsårene var Byrået organisert i 4 kontorer, hvert med en byråsjef som leder. I 1938 ble det dessuten opprettet et personlig byråsjefembete for lederen av kommunalstatistikken og samme år ble lederen av jordbruksstatistikken og jordbrukstillingen utnevnt til byråsjef slik at det i alt ble 5 ordinære kontorer og et tellingskontor. I forbindelse med Byråets endelige budsjettframlegg for året 1945—46, som først ble ferdig i oktober 1945, ble det foreslått å utvide tallet på kontorer fra 6 til 10 ved at kontoret for jordbruksstatistikk ble omdannet til fast kontor, mens det samtidig ble opprettet fire nye kontorer.

Senere fikk Byrået bevilgning til et kontor for skatteforskning, slik at det i alt ble 11 kontorer. Foruten at det er opprettet 2 underdirektørstillinger og 3 konsulentstillinger er avansementsmulighetene blitt bedret ved opprettelse av førstesekretær- og fullmektigstillinger. Ved utgangen av juni 1951 var personalet ved de ordinære kontorene kommet opp i 262 funksjonærer mot 64 funksjonærer ved begynnelsen av 25-årsperioden og 100 funksjonærer ved utgangen av 1939. Dessuten arbeidde det ved ekstraordinære tellinger 111 funksjonærer.

Samtidig med at personalet har økt har det vært mulig å utvide og forbedre maskinparken og kontorutstyret ellers i vesentlig grad. Vanskene med å skaffe tilstrekkelige kontorlokaler ble også etter hvert overvunnet samtidig som tilgangen på kvalifisert arbeidshjelp ble bedre.

Alt i alt er således Byråets arbeidsvilkår blitt sterkt forbedret i løpet

av de 6 årene som har gått etter krigen. I den første tiden var en stor del av Byråets arbeidskraft sysselsatt med å hente inn forsinkelsen fra okkupasjonsårene og med å planlegge de nye arbeidsoppgavene, men etter hvert har det lyktes å gjennomføre vesentlige utvidelser og forbedringer i norsk statistikk.

En betydelig del av Byråets arbeidskraft ble i årene etter krigen nyttet til å gjennomføre en rekke store tellinger. I 1946 satte Byrådet i gang en ekstraordinær folketelling. En hadde da ikke hatt noen folketelling siden 1930 og behovet for nye folketellingsdata var stort.

I 1950 gjenopptok Byrådet de ordinære 10-årige folketellingene. Ved denne tellingen ble det for første gang tatt med spørsmål om befolkningens utdanning. Det vil også bli utarbeidd statistikk over husholdningenes sammensetning. For å forenkle arbeidet, vil statistikken over husholdningenes sammensetning bli bearbeidd på grunnlag av et utvalg på 10 % av husholdningene. På grunnlag av et utvalg på 2 % av listene, vil en forsøke å anslå enkelte av de viktigste data på et forholdsvis tidlig tidspunkt.

I 1947 ble det satt i gang en ny husholdningsundersøkelse. Regnskapsmaterialet til denne statistikken var mer omfattende enn tidligere idet en fikk inn husholdningsregnskap for 452 arbeiderfamilier i byer og industristeder og for 52 skogs- og jordbruksarbeiderfamilier. Bearbeidelsen av statistikken var også mer detaljert enn i de tidligere husholdningstellingene. Resultatene ble brukt til en omfattende revisjon av levekostnadsindeksen.

I forbindelse med den årlige representative jordbrukstellingen ble det i 1947 foretatt en representativ telling av husdyrproduksjonen. Den første særtelling av dette slag ble foretatt i 1927/28 og ble i de følgende årene brukt som grunnlag for beregningen av mengden og verdien av husdyrproduksjonen.

Den 10-årige jordbrukstellingen ble holdt i juni 1949. Jordbrukstellingene var også denne gang meget omfattende. Det ble hentet inn oppgaver over bruken av landarealet, over skog som er knyttet til gårdsbruk, over husdyrholdet og antall pelsdyr og over bruken av redskaper og maskiner. Som ved tidligere tellinger nyttet Byrådet det innhentede materialet til å foreta en detaljert analyse av hele den norske jordbruksnæringen.

De tellingene en har nevnt ovenfor er undersøkelser som nå er gått inn som et fast ledd i Byråets arbeidsprogram. En har i etterkrigstiden også søkt å gjennomføre tellinger på områder hvor det tidligere ikke forelå noen statistikk. I oktober 1948 ble det for første gang holdt en fullstendig fiskertelling. Den omfattet fiskere, fiskeredskaper, fiskefarkoster og fisketilvirkingsanlegg. For hver av disse gruppene ble det hentet inn meget detaljerte oppgaver. På grunn av de spesielle forholdene i fiskerinæringen, måtte en til dels eksperimentere med nye metoder for innsamling og bearbeidelse av statistikken. Resultatene av undersøkelsen er av stor viktighet og kaster nytt lys over mange forhold innen fiskerinæringen.

I oktober 1948 ble det holdt en representativ bedriftstelling i varehandelen som er den første i sitt slag i Norge. Initiativet til tellingen ble tatt av Varehandelskomitéen som ble oppnevnt i 1946 med det mandat å foreta en kritisk undersøkelse av varehandelen i Norge. Etter drøftelser mellom Byrået og representanter for Varehandelskomitéen påtok Byrået seg arbeidet med tellingen. De utvalgte bedrifter ga detaljerte oppgaver over sin virksomhet, med opplysninger om eiendomsforhold, sysselsetting og om varekonto og vinnings- og tapskonto og status. Likeledes fikk en data for den gjennomsnittlige omsetning, for bruttofortjenesten og for overskottet. Ved bearbeidelsen av materialet la Byrået hovedvekten på å få fram strukturen av varehandelen. En dekket derved et område som det før forelå liten statistikk over.

Den ordinære årlige og månedlige statistikken er blitt sterkt utvidd i etterkrigstiden, dels ved at Byrået har hentet inn nye oppgaver og dels ved at den statistikken en hadde er blitt gjort mer omfattende. Dessuten er det gjennomført forbedringer både når det gjelder opplegg, innsamling og bearbeidelse av statistikken. Det ville sprengte rammen for denne meldingen å gi en detaljert oversikt over alt det som er gjort i etterkrigsårene. Her kan en derfor bare komme inn på enkelte viktigere arbeider.

Under krigen gjennomførte okkupasjonsstyret tvungen folkeregistrering i alle kommuner. Registreringen fortsatte i etterkrigsårene og ble gjort permanent ved lov av 15. november 1946 om folkeregistrering.

Statistisk Sentralbyrå ble bemyndiget til å fungere som Sentralkontor for folkeregistreringen med plikt til å gi regler for hvordan folkeregistreringslovens bestemmelser skal gjennomføres og kontrollere at disse regler blir overholdt. Dette arbeid som er av helt administrativ art, er lagt inn under kontoret for befolkningsstatistikk. Her bearbeides også de statistiske oppgaver som de kommunale folkeregistre er pålagt å sende inn til Byrået. For tiden gir folkeregistrene hvert kvartal oppgave over tilgang og avgang blant den registrerte befolkning og sender inn alle mottatte flyttemeldinger for innflyttede til kommunene. På grunnlag av disse oppgaver har Byrået siden 1947 utarbeidd summariske kvartalsoppgaver over de innenlandske flytninger og flytninger til og fra utlandet. Fra og med 1949 er det også satt i gang en mer detaljert årsstatistikk som viser størrelsen og retningen av de innenlandske flytninger i de forskjellige deler av landet.

Etter at Norge i juni 1939 ratifiserte det internasjonale arbeidsbyrås konvensjon om lønnsstatistikk, begynte Byrået i samarbeid med arbeidsgiverorganisasjonene å hente inn kvartalsvise oppgaver over lønningene i industrien. Denne statistikken var bygd på summariske oppgaver over arbeidslønningene i de viktigste næringene, og var vesentlig bedre enn den årsstatistikken en hadde hatt inntil da. Likevel tilfredsstilte ikke de summariske oppgavene de krav som ble stilt til lønnsstatistikken i etterkrigstiden.

I 1946 ble det derfor oppnevnt et spesielt utvalg til å komme med forslag

om omlegging av lønnsstatistikken. I samsvar med et framlegg fra utvalget, ble det i 1948 foretatt en lønnstilling basert på individualoppgaver over arbeidslønningene i jern- og metallindustrien, tekstilindustrien og i elektro-kjemisk og kjemisk industri. For 1949 ble en liknende undersøkelse foretatt for bygnings- og bygningsvareindustrien. Disse detaljerte undersøkelsene ga rik erfaring i innhenting og bearbeidelse av lønnsstatistikken.

Fra 1950 av ble det så satt i gang årlige lønnstillinger med enkeltoppgaver for hver arbeider over lønningene i hele industrien. Materialet til statistikken blir hentet inn for et kvartal i året og så tidlig at resultatet av tellingen i de enkelte næringer kan brukes ved det følgende års tariffoppgjør.

Den summariske lønnsstatistikken fra 1940 fortsetter slik at en nå både får kvartalsvise oppgaver som viser lønnsbevegelsen og detaljerte lønnstillinger som gir oversikt over lønnsstrukturen for et kvartal av året. Fra og med 1951 går en over til å bygge kvartalsstatistikken på oppgaver fra et utvalg av bedrifter. Derved framskynder en bearbeidelsen og får med bedrifter i og utenfor arbeidsgiverorganisasjonene og også offentlige bedrifter. Fra 1948 utarbeides en årlig statistikk over lønninger for sjøfolk i utenriksfart bygd på oppgaver for en måned av året, og for 1951 blir det for første gang innhentet individualoppgaver over lønningene i jordbruket i forbindelse med den representative jordbruksstatistikk.

Skattestatistikken bygde tidligere på oppgaver fra fylkesskattestyrene og fra likningsnemndene, mens oppgavene over eindomsskattene ble gitt av skattefogdene. Selv om skattestatistikken var ganske omfattende var det ikke, med det materialet en hadde til disposisjon, mulig å foreta noen detaljert analyse av likningsresultatene for de enkelte yrkes- eller inntektsgrupper eller for ulike skatteklasser. Etter at det ble tatt beslutning om å opprette et skatteforskningskontor i Byrået, ble det helt klart at skattestatistikken ikke ville kunne fylle de behov som ville bli stilt til den.

Byrået begynte derfor etter krigen å arbeide med planene for en vesentlig utvidelse av skattestatistikken, og for budsjettåret 1949—50 ble de nødvendige midler til gjennomføringen bevilget. Som materiale til den nye statistikken bruker Byrået de kommunale likningsprotokollene hvor det for hver enkelt skattyter er gitt oppgaver over inntekt og formue og over skatt til stat og kommune, og dessuten opplysninger om yrke, forsørgelsesbyrde og liknende. Likningsprotokollene gir derfor grunnlag for en meget detaljert statistikk. Bearbeidelsen foregår på et nytt hullkortanlegg som Byrået har skaffet seg spesielt til skattestatistikken og lønnstillingene.

I begynnelsen av 1946 foretok Byrået en undersøkelse av hva som var planlagt investert i 1946 i industri, elektrisitetsutbygging, skipsfart, fiske, jordbruk, samferdsel og offentlig administrasjon. Disse undersøkelsene er senere fortsatt av Forsynings- og gjenreisningsdepartementet og Handelsdepartementet.

Samtidig med undersøkelsen i 1946 fikk Byrået for industri og skipsfart også oppgaver over realiserte investeringer i 1939. Fra og med året 1946 begynte Byrået å samle inn oppgaver over de realiserte investeringer i industrien. Oppgavene ble hentet inn i forbindelse med den årlige produksjonsstatistikken og dekket derfor samme område som denne. Bedrifter under oppføring som ennå ikke var kommet i gang med produksjonen ble således holdt utenfor. Det var klart at dette var en mangel ved statistikken og fra og med 1950 har Byrået derfor også tatt med oppgaver over investeringen i helt nye bedrifter. Også for andre næringer er det blitt lagt vekt på å skaffe til veie materiale som kan gi grunnlag for å beregne de realiserte investeringer.

I 1940 hentet Byrået for første gang inn oppgaver over lagrer. Disse undersøkelsene ble gjentatt ved utgangen av 1950. Fra 1. juli 1951 vil det bli hentet inn kvartalsvise lageroppgaver som bl. a. skal gi grunnlag for beregning av lagerindekser.

Fra 1950 av har Byrået gått inn for å få oppgaver over produksjon og råstofforbruk for de bedrifter som er så små at de ikke vanligvis blir tatt med i produksjonsstatistikken. En har her nyttet et representativt utvalg på omtrent 10 prosent av de bedrifter som faller utenfor den egentlige produksjonsstatistikkenes ramme.

Endelig har det vært arbeidd atskillig med å forbedre varespesifikasjonen i produksjonsstatistikken og å gjøre den mest mulig lik spesifikasjonen i handelsstatistikken slik at oppgavene i disse to viktige statistikkene blir mer sammenliknbare.

Etter at samferdselsloven ble vedtatt i 1947 ble det behov for utbygging av transportstatistikken. Fra 1947 av har Byrået utarbeidd oppgaver over hurtigrutene på Nord-Norge. I 1950 begynte en i samarbeid med Samferdselsdepartementet å hente inn oppgaver til en lastebilstatistikk og tok dessuten over rutebilstatistikken fra Vegdirektoratet. Fra sjøfartskontoret i Industri-, håndverk- og skipsfartsdepartementet tok Byrået over tonnasjestatistikken. Reiselivsstatistikken som tidligere i mange år er blitt utarbeidd av Landslaget for Reiselivet i Norge ble også ført over til Byrået. Videre ble det satt i gang en statistikk over belegget ved de godkjente hotellene. Endelig overtok Byrået månedsstatistikken over private aksjebanker og sparebanker fra Bank- og sparebankinspeksjonen.

Under krigen ble det opprettet en rekke forskjellige kontorer dels i Forsyningsdepartementet og dels i andre statsinstitusjoner, som fikk bruk for å innhente og bearbeide oppgaver av statistisk art. I Forsyningsdepartementet hentet således Direktoratet for Industriforsyningen inn oppgaver fra næringslivet over lagerbeholdninger, produksjon og forbruk av et stort antall varer. Direktoratet for proviantering og rasjonering samlet inn oppgaver over beholdningene av rasjonerte varer og over omsetningen av en

hel del produkter i detaljforretningene. Boligdirektoratet innhentet månedsvis produksjons- og beholdningsoppgaver over enkelte av de viktigste råstoffene i byggeindustrien. Kommunikasjonsdirektoratet arbeidet med transportstatistikk o. s. v.

En hel del av denne statistikken var krisebetont og hadde et annet formål enn den vanlige norske statistikken. Flere institusjoner nyttet også andre prinsipper enn Byrået ved innhentningen og bruken av statistikken. Byrået følger alltid den regel at alle statistiske oppgaver som hentes inn bare kan brukes til statistiske formål og bare offentliggjøres på en slik måte at de enkelte oppgavegiveres data ikke kommer til syne i tabellene. I de forskjellige kriseadministrasjonene ble imidlertid de innhentede oppgavene i stor utstrekning også brukt til direkte kontroll av den enkelte bedrifts disposisjoner. I mange tilfelle var kontrollen den primære, mens den statistikken som ble utarbeidd nærmest var et biprodukt.

En desentralisering av norsk statistikk er ikke ønskelig blant annet fordi den vil falle dyrere enn sentralisert bearbeidelse og bli mindre effektiv. Dessuten fører det lett til dobbeltarbeid ved at flere institusjoner henter inn samme oppgaver. I 1946 henvendte derfor Byrået seg til Finansdepartementet med anmodning om at det måtte bli tatt skritt til å øve kontroll med den statistikken som ble laget rundt om i statens kontorer. Byrået sa seg villig til å virke som en sentralinstans for koordineringen av all statistikk og være ansvarlig for at det ikke ble gjort dobbeltarbeid eller satt i gang statistikk hvor det allerede forelå oppgaver. Finansdepartementet sa seg enig i dette syn og sendte høsten 1946 ut et rundskriv om at Byrået skulle få seg forelagt alle statistiske spørreskjemaer som de enkelte institusjoner ønsket å sende ut. Denne anmodningen fra Finansdepartementet er senere blitt gjentatt.

Ved siden av å samle inn statistisk materiale og bearbeide og utgi statistiske publikasjoner, har Byrået mer og mer utviklet seg til å bli et sentralinstitutt for statistiske og økonomiske opplysninger. Byrået regner denne oppgaven som meget viktig og står derfor alltid til disposisjon både for andre offentlige institusjoner og private personer med alle de statistiske opplysninger fra inn- og utland som er tilgjengelige. Byråets bibliotek har vært til stor hjelp for dette arbeidet. Biblioteket, som er et av de største spesialbibliotek i Norge, er sentralbibliotek for hele landet når det gjelder statistisk og økonomisk litteratur. Det har 76 000 bind og ca. 900 bytteforbindelser. Lesesalen er åpen for alle.

Byrået har også et meget benyttet arbeidsrom hvor publikum kan komme og selv ta ut av grunntabellene detaljerte handelsstatistiske oppgaver. Det er ellers praksis at publikum kan få skrive av de detaljerte arbeidstabellene for de enkelte statistikker, eller på annen måte få mer detaljerte opplysninger enn det publikasjonene gir. Enkeltoppgavene som Byrået henter

inn og som er grunnlaget for statistikken blir imidlertid alltid holdt hemmelige.

Byrået har fortsatt tatt aktiv del i det internasjonale statistiske arbeidet. De forente nasjoners statistiske kommisjon overtok etter krigen arbeidet etter Nasjonenes Forbunds statistiske ekspertkomité og førte dens arbeid videre ved utbyggingen av ny statistikk og ved å gjennomføre internasjonalt godkjente standarddefinisjoner på en rekke statistiske områder. Så langt det har vært mulig har Byrået søkt å tilpasse de internasjonale definisjoner til norske forhold. Byrået har også samarbeidd med den internasjonale helseorganisasjon, med F.N.'s Landbruksorganisasjon og alle de øvrige spesielle organer under F.N. Alle disse organisasjonene trenger regelmessig en rekke statistiske data fra Norge.

Etter at det amerikanske gjenreisingsprogrammet for Europa ble satt ut i livet i 1948 og etter at den økonomiske samarbeidsorganisasjonen i Paris ble opprettet, økte etterspørselen etter statistiske oppgaver meget sterkt. Byrået har regelmessig sendt detaljert statistikk til Parisorganisasjonen samtidig som en har deltatt i arbeidet med å gjøre statistikken for deltakerlandene i samarbeidsorganisasjonen mer sammenliknbar.

Skal en i få ord forsøke å karakterisere de viktigste utviklingstendensene i Byråets historie, må en først og fremst framheve sentraliseringen av statistikken og den store vekt som hele tiden har vært lagt på analysen av den statistikk som Byrået utarbeider. Norsk statistikk vil utvilsomt være tjent med at utviklingen framover fortsetter etter de samme retningslinjene.

